Արցախգիտ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

SEPTEMBRE - OCTOBRE 2022
N° 241

Բովանդակութիւն

Էջ 2 - Ատրպէյճան հիմնայատակ դարձուց Հադրութի Մոխրենիս գիւղի եկեղեցին
Էջ 5 - Որտե՞ղ է Գագիկ Ա.-ն
Էջ 9 - Հայ վաճառականները
Էջ 12 - Ազգային Գրադարանն Աբովեանից մինչեւ մեր օրերը
Էջ 14 - 2022 թուականին թոյլտուութիւն է տրուել 47 պեղման յայտի
Էջ 19 - 30 տարուց Հայաստանում բնակչութեան թիւը կը լինի 2,6 միլիոն
Էջ 20 - Մահացել են Թուրքիայի Օրդու նահանգի վերջին երկու հայերը
Էջ 22 - Ժնեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

P. 2 - Le nouveau comité d'Artzakank
P. 3 - Réactions en Suisse aux attaques militaires de l'Azerbaïdjan contre le territoire souverain de l'Arménie
P. 7 - Le "Passeport Nansen", première protection des réfugiés dans l'histoire du droit international
P. 8 - Visite en Arménie d'une délégation du PGArm
P. 10 - L'Association Arménienne Scolaire et Familiale souffle ses 40 bougies - Interview avec Krikor Elmayan
P. 11 - Ouverture du premier centre TUMO de Suisse à Zurich
P. 13 - SOS Santé villages, Région de Syunik - Interview avec Dr. Leda Cilacian
P. 15 - Portrait - Anna Hess Sargsyan
P. 16 - Le monastère rupestre
P. 17 - Alors que les pourparlers se poursuivent, les Arméniens du Karabagh s'interrogent sur leur avenir incertain
P. 19 - Arménie invitée spéciale de EXPOVINA Zurich 2022
P. 20 - Un jeu vidéo anti-arménien dénoncé par l'Institut Lemkin
P. 23- Nouvelles de l'école Topalian
P. 24 - Nouvelles de l'UAS

SOMMET MONDIAL ARMÉNIEN SUR FOND DE DIVISIONS INTERNES

Le Sommet mondial arménien, organisé par le Haut-Commissariat aux affaires de la diaspora, s'est tenu à Erevan du 28 au 31 octobre 2022 avec la participation de 600 personnes venues de plus de 50 pays. Il visait à servir de plateforme aux représentants de la diaspora et à leurs partenaires locaux pour discuter des défis et des problèmes d'importance universelle dans un nouveau format. L'ordre du jour du sommet comprenait des sujets tels que la sécurité nationale, la protection des intérêts arméniens, le développement des sphères stratégiques, le rapatriement, les investissements, la préservation de la culture arménienne, l'auto-organisation de la diaspora et d'autres questions d'intérêt pour l'Arménie et la diaspora. Cet évènement s'est distingué par le haut niveau des interventions des conférenciers, choisis pour leur compétence et expérience professionnelles. Les débats interactifs étaient animés par des modérateurs spécialisés dans leurs domaines respectifs. Répartis en 17 sessions et 9 tables rondes, ils étaient transmis sur Internet permettant aux Arméniens du monde entier de les suivre en direct ou en différé.

Ce sommet a eu lieu dans un contexte particulièrement difficile et tendu compte tenu des menaces existentielles qui pèsent sur l'Arménie et l'Artsakh depuis la guerre de 44 jours mais surtout en raison de la polarisation politique qui prévaut tant en Arménie que dans la diaspora. En effet, aucune des 6 Conférences Arménie-Diaspora tenues entre 1999 et 2017 n'a été la cible d'autant de critiques. De plus, les deux catholicos Garegin II et Aram Ier ainsi que le parti FRA (Fédération révolutionnaire arménienne) et ses organisations affiliées ont boycotté ce Sommet. Les critères discutables de sélection des invités ont suscité de vives controverses au sein des structures traditionnelles de la diaspora qui se considèrent comme les représentants légitimes de leurs communautés, le Haut-Commissariat aux affaires de la diaspora ayant choisi d'inviter les participants à titre individuel et non en tant que représentants des organisations.

Ces boycottes et polémiques sont particulièrement regrettables en ces moments éprouvants de notre histoire, où la consolidation de toutes nos forces autour de l'État arménien devrait être le mot d'ordre, passant outre à toute considération politique, personnelle ou autre. D'autre part, cette situation a mis en évidence l'émergence dans la diaspora de groupes de personnes très motivées, qui ne sont affiliées à ➤➤➤

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage
TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

LE NOUVEAU COMITÉ D'ARTZAKANK

Lors de son Assemblée générale tenue le 2 octobre 2022 au Centre Hagop D. Topalian de Troinex, ARTZAKANK-ECHO a élu son nouveau comité pour les trois prochaines années avec la composition suivante:

Maral Simsar, présidente et rédactrice responsable
Cynthia White, secrétaire
Annie Tonbazian, trésorière
Meda Khachatourian, conseillère
Ofelia Hovhannisyan, conseillère

Nejdeh Khachatourian et Ari Setyan ont été élus vérificateurs des comptes. ■

De gauche à droite: Annie Tonbazian, Ofelia Hovhannisyan, Meda Khachatourian, Cynthia White, Maral Simsar

ԱՐՁԱԿԱՆԳ-Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԱԶՄԸ

ԱՐՁԱԿԱՆԳ-ի ընդհանուր անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ 2 Հոկտեմբեր 2022-ին Թրուաննէի Յակոբ Թօփալեան Կեդրոնին մէջ: Ժողովը ընտրեց միութեան նոր վարչութիւնը յաջորդ եռամեայ շրջանին համար հետեւեալ կազմով.

Մարալ Սիմսար, նախագահուհի և պատասխանատու խմբագիր,
Սինթիա Ուայթ, քարտուղարուհի,
Անի Թօնպազեան, գանձապահուհի,
Մեդա Խաչատուրեան, խորհրդական
Օֆելիա Հովհաննիսյան, խորհրդական

Հաշուեքննիչ ընտրուեցան Նժդեհ Խաչատուրեանը և Արի Սէթեանը: ■

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ ՀԻՄՆԱՅԱՏԱԿ ԴԱՐՁՈՒՑ ՀԱԴՐՈՒԹԻ ՄՈՒՐԵՆԻՍ ԳԻՒՂԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ինչպէս Արցախեան երկրորդ պատերազմին ընթացքին, յետ-պատերազմեան շրջանին եւս չեն դադրած հայոց հոգեւոր եւ մշակութային ժառանգութեան հանդէպ Ատրպէյճանի ոտնձգութիւնները եւ բարբարոս գործողութիւնները: Ըստ «Արմէնփրէս»ի՝ այս մասին յայտարարութիւն հրապարակեց Մայր Աթոռի Արցախի հոգեւոր-մշակութային ժառանգութեան պահպանութեան հարցերու գրասենեակը:

«ԱՄՆ Քորնելի համալսարանի Caucasus Heritage Watch կառոյցի կողմից հրապարակուած արբանեակային տեսագրութիւնների հետազօտութեան արդիւնքում պարզուել է, որ Ադրբեջանը հիմնայատակ աւերել է Հադրութի շրջանի Մուրեններ գիւղի Սուրբ Սարգիս եկեղեցին (18-19 դդ.)», կ՛ըսուի վերոնշեալ յայտարարութեան մէջ:

Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը խստօրէն դատապարտեց Ատրպէյճանի կողմէ մնայուն կերպով գործադրուող մշակութային եղեռնը, որուն նպատակը Արցախ աշխարհը իր պատմական ինքնութենէն, հայկականութեան որեւէ վկայութենէ զրկելն է: Յայտարարութեան մէջ կը շեշտուի նաեւ, որ որդեգրուած այս քաղաքականութիւնը միտում ունի խորացնելու ազգերու միջեւ ատելութեան եւ անհանդուրժողականութեան մթնոլորտը եւ հարուածելու տարածաշրջանին մէջ տեւական խաղաղութեան վերահաստատումը: «Հայաստանեայց առաքելական Սուրբ եկեղեցին կոչ է անում միջազգային հանրութեանն ու պատկան կառոյցներին յստակ գնահատական տալ սոյն յանցագործութեանը եւ գործնական քայլեր ձեռնարկել յետագայ վերացումից փրկելու Ադրբեջանի վերահսկողութեան տակ յայտնուած տարածքներում հայկական հոգեւոր-մշակութային պատմական ժառանգութիւնը», կը նշուի յայտարարութեան մէջ: ■

SOMMET MONDIAL ARMÉNIEN SUR FOND DE DIVISIONS INTERNES

➤➤➤ aucune structure communautaire mais qui sont prêtes à mettre leurs expertises et connaissances au service de la mère patrie. Un grand nombre d'intervenants du Sommet mondial arménien était issu de ces groupes qui ne sont pas impliqués dans les querelles communautaires et moins encore dans les conflits politiques ou idéologiques en Arménie. De ce fait, ils contribueront très probablement à une coopération plus efficace entre l'Arménie et la diaspora pour la résolution des problèmes qui touchent les Arméniens. ■ M.S.

ԱՐՁԱԿԱՆԳ
www.artzakank-echo.ch
6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-
58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE
CCP 12-17302-9
IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9
Responsable de publication: Maral Simsar
Tél. + 41 (0)78 892 93 31
artzakank@yahoo.com

RÉACTIONS EN SUISSE AUX ATTAQUES MILITAIRES DE L'AZERBAÏDJAN CONTRE LE TERRITOIRE SOUVERAIN DE L'ARMÉNIE

Nous avons tous suivi les développements géopolitiques après les attaques militaires lancées par l'Azerbaïdjan les 12 et 13 septembre 2022 contre le territoire souverain de la République d'Arménie. Cette vaste offensive, qui a visé les villes frontalières de Vardenis, Sotk, Jermuk, Goris et Kapan a coûté la vie à plus de 200 personnes du côté arménien et a entraîné la destruction de nombreux bâtiments résidentiels et publics ainsi que des infrastructures d'eau, d'électricité de gaz, de routes, de ponts, etc. Les forces armées azerbaïdjanaises ont infiltré le territoire de l'Arménie (130 km2 selon les sources officielles) sur plusieurs fronts et s'y restent à ce jour.

En réaction à ces attaques de grande envergure plusieurs actions ont été entreprises en Suisse. Il s'agit de communiqués, d'interventions parlementaires, d'articles de presse, de lettres écrites par des individus et des organisations arméniennes en Suisse. Il n'est pas possible d'énoncer toutes ces actions mais nous en citons quelques-unes.

Dans un communiqué de presse diffusé le 14 septembre 2022, l'Association Suisse-Arménie (GSA) a demandé au Conseil fédéral *de prendre clairement position, comme il l'avait fait lors de l'invasion de l'Ukraine par l'armée russe en février 2022, en condamnant sans équivoque cette agression militaire contre la souveraineté de l'Arménie".* Elle a également appelé le Conseil fédéral *"à intervenir pour que les activités en Suisse de SOCAR, la compagnie nationale pétrolière et gazière d'Azerbaïdjan, à l'origine de 75% des recettes de cette entreprise publique, cessent d'être l'une des principales sources de financement de la guerre menée par l'Azerbaïdjan contre l'existence même du peuple arménien."*

Le 15 septembre, les Conseillers aux États Carlo Sommaruga, Charles Julliard et Lisa Mazzone ont déposé une interpellation intitulée "la souveraineté de l'Arménie est menacée" en posant au Conseil fédéral les questions suivantes:
1. Le Conseil fédéral est-il prêt à se positionner clairement, comme il l'avait fait dans le cas de l'agression de l'Ukraine par la Russie en condamnant sans équivoque cette attaque unilatérale contre la souveraineté de l'Arménie?
2. Est-il prêt à soutenir la discussion immédiate demandée par la France sur cette attaque auprès du Conseil de sécurité de l'ONU?
3. Quel autre moyen est-il prêt à mettre en œuvre pour contribuer à mettre fin à l'agression de l'Azerbaïdjan?
4. Que compte-t-il faire pour contrer le financement de cette guerre dérivant des recettes réalisées par l'Azerbaïdjan en Suisse sur les matières premières?
Cette interpellation n'a pas encore été traitée.

Le 19 septembre, à l'heure des questions du Conseil national, en réponse à la question - posée par huit conseillers nationaux (Sibel Arslan, Marianne Streiff Feller, Stefan Müller-Altermatt, Alex Farinelli, Laurence Fehlmann-Rielle, Andreas Gafner, Fabian Molina, Vincent Maître) - de savoir si le Conseil fédéral était prêt à prendre une position claire, comme il l'a déjà fait lorsque l'armée russe a envahi l'Ukraine en février 2022, et a condamner sans ambiguïté l'agression militaire contre la souveraineté de l'Arménie, le Conseil fédéral a répondu:
"La Suisse est préoccupée par les récents affrontements militaires entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan ainsi que par les rapports faisant état de nombreuses victimes dans les deux pays. La violation de l'accord de cessez-le-feu trilatéral (ARM, AZE, RUS) est une évolution inquiétante. La Suisse suit de près les circonstances de cette escalade. L'intégrité territoriale des deux États doit être garantie. Le DFAE est en contact étroit avec les parties au conflit et leur demande de cesser immédiatement les hostilités. Les négociations doivent reprendre au plus vite, afin de trouver une solution durable et pacifique au conflit. La Suisse appelle également les parties à respecter le droit international, en particulier le droit humanitaire et les droits de l'homme, et à protéger la population civile et les personnes qui ne participent pas directement aux hostilités."

(Crédit photo: Wikipedia)

"*Plus de génocide en Arménie*": C'est le cri d'alarme qu'a lancé Christian Solidarity International (CSI) dans sa lettre adressée au président de la Confédération Ignazio Cassis le 15 septembre 2022 appelant la Suisse à tout mettre en œuvre pour condamner l'attaque de l'Azerbaïdjan et de ses États auxiliaires et à œuvrer à une solution négociée - y compris sur la question du Haut-Karabagh. CSI demandait également qu'en s'appuyant sur sa bonne réputation et en tant que membre élu du Conseil de sécurité de l'ONU, la Suisse exige avec une initiative internationale que tout soutien militaire à l'Azerbaïdjan soit suspendu jusqu'à la fin du conflit et que selon les mêmes principes de droit international que lors de la reconnaissance du Kosovo, la Suisse envisage d'œuvrer à l'indépendance du Haut-Karabakh.

Parmi les autres communiqués, il convient de mentionner la "déclaration publique" de CRI Voix des ➤➤➤

RÉACTIONS EN SUISSE AUX ATTAQUES MILITAIRES DE L'AZERBAÏDJAN CONTRE LE TERRITOIRE SOUVERAIN DE L'ARMÉNIE

➤➤➤ victimes (association de soutien et orientation des victimes basée à Blonay, VD) du 10 octobre 2022. Le bureau de la CRI-Suisse a déploré *"l'absence de réactions officielles des institutions suisses et des institutions religieuses"* pour dénoncer *"l'extermination généralisée du peuple arménien de la part de la dictature d'Azerbaïdjan"* [...] Il rappelle qu'il *"n'y a pas de guerre entre les musulmans et les Arméniens, et que ces derniers sont bien accueillis dans les sociétés musulmanes en Syrie, au Liban et en Palestine. Les Arméniens ont occupé les plus hautes fonctions dans les sociétés musulmanes et ont participé à l'édification nationale et à la modernisation des sociétés arabes.[...]."* et pour conclure exhorte *"les citoyens de confession musulmane à ne pas tomber dans la manipulation des paris politiciens au profit d'agendas étrangers inconnus et de veiller à la cohésion nationale de la Confédération suisse".*

Au niveau des médias, le 3 octobre 2022, la *Tribune de Genève* et le *Tages Anzeiger* ont publié un article intitulé "*L'Arménie menacée de disparition - l'Azerbaïdjan et la Turquie visent l'anéantissement du premier État chrétien du monde*", signé par l'Association Suisse-Arménie.

En réponse à ces tribunes, le 6 octobre 2022, l'ambassade de l'Azerbaïdjan a diffusé un communiqué dans lequel elle "*recommande aux médias suisses de ne pas faire appel uniquement aux émotions, qui ne sont pas approuvées par la loi*". En soulignant le fait que la sécurité énergétique de l'Europe "*n'a jamais fait face à autant de défis*", la représentation azérie à Berne rappelle que la dépendance à l'égard du gaz naturel azerbaïdjanais "*est particulièrement visible dans les relations avec la Suisse, où 70% des réservoirs de gaz naturel proviennent au départ de livraisons d'Azerbaïdjan*".

Dans un article intitulé "*La clef du gaz, c'est nous, rappelle Bakou à la Suisse*", publié dans la *Tribune de Genève* du 7 octobre 2022, le journaliste Pierre-Alexandre Sallier fait remarquer que *"cette dépendance n'est en rien corroborée pas les données des importateurs de gaz en Suisse. Du côté de la Suisse romande, tout le gaz est stocké en France – et constitué d'un cocktail qui n'est de loin pas dominé par le gaz de la Caspienne. [...] Même constat pour les stocks destinés à la partie alémanique du pays, situés outre-Rhin."*

"POUR LA SURVIE DE L'ARMÉNIE" RÉSOLUTION ADOPTÉE PAR LE GRAND CONSEIL DE GENÈVE

Le 12 octobre 2022, un projet de résolution "Pour la survie de l'Arménie" a été déposé au Grand Conseil de Genève. Cosigné par un groupe de députés* dont les chefs des groupes PDC, S, Ve et EAG, ce projet a été initié à la demande de plusieurs associations arméniennes de Suisse**.

Mise en discussion lors de la session du 14 octobre 2022, la Résolution a été adoptée par 58 voix contre 17 et 2 abstentions***.

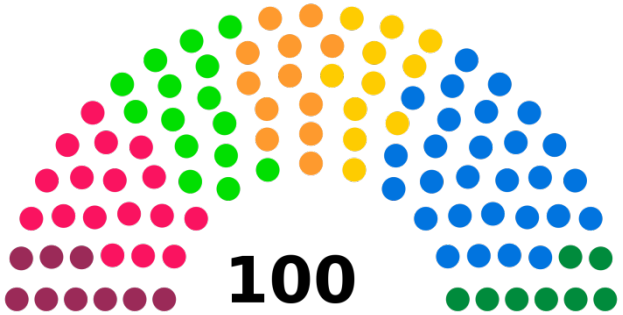

Par la Résolution R1005 "Pour la survie de l'Arménie", le Grand Conseil genevois demande à l'Assemblée fédérale:

– de condamner l'Azerbaïdjan pour son agression contre la République d'Arménie ainsi que les actions cruelles dont se rendent responsables les troupes azerbaïdjanaises;
– de prendre les mesures nécessaires pour empêcher que cette guerre soit financée par des recettes dérivant de la vente de matières premières azerbaïdjanaises en Suisse;
– de reconnaître le droit à l'autodétermination des Arméniens du Haut-Karabagh/Artsakh;
– de mettre tout en œuvre, notamment par les canaux que notre Confédération a avec le CICR et la Fédération internationale des sociétés de la Croix-Rouge et du Croissant-Rouge et d'autres organisations humanitaires internationales, pour que les prisonniers de guerre arméniens actuellement détenus par l'Azerbaïdjan puissent rentrer auprès de leurs familles. ■

(*) Sébastien Desfayes (PDC), Caroline Marti (S), Marjorie de Chastonay (Ve), Jean Burgermeister (EAG), Claude Bocquet (PDC), Jacques Blondin (PDC), Jean-Marc Guinchard (PDC), Nicole Valiquer Grecuccio (S), Pierre Eckert (Ve), François Lefort (Ve), Corinne Müller Sontag (Ve), Christian Flury (MCG), Didier Bonny (Ve), Jean-Charles Lathion (PDC), Jean-Luc Forni (PDC), Anne Bonvin Bonfanti (Ve), Patricia Bidaux (PDC), Amanda Gavilanes (S), Olivier Cerutti (PDC), Glenna Baillon-Lopez (S), Léna Strasser (S), Françoise Sapin (MCG), Denis Chiaradonna (S), Daniel Sormanni (MCG), Grégoire Carasso (S), Marta Julia Macchiavelli (Ve), Sylvain Thévoz (S), Youniss Mussa (S), Patrick Saudan (HP), Souheil Sayegh (PDC), Bertrand Buchs (PDC), Adrienne Sordet (Ve)

(**) AGBU Young Professionals Geneva; Artzakank-Echo; Association Fragments; Avetis Association; Building an Alternative Future; Hyestart; Miassine; Union Arménienne de Suisse; Union Générale Arménienne de Bienfaisance - Suisse.

(***) Ont voté pour: 16 S, 12 Ve, 9 PDC, 9 MCG, 7 EAG, 2 UDC, 3 HP et contre: 15 PLR, 2 UDC, avec abstention: 2 UDC.

ՈՐՏԵ՞Ղ Է ԳԱԳԻԿ Ա.-Ն

Արիս ՆԱԼՋԸ

Սոցցանցերում ժամանակ առ ժամանակ շրջանառւում է 1994 թ. արուած մի լուսանկար: Կարսում գտնուող հայկական պատմական Անի քաղաքի յայտնի Բագրատունի Գագիկ Ա թագաւորի առաջապելական բազկի լուսանկարն է:

Այսօր ձեզ կը պատմեմ Գագիկ Առաջինի ու նրա անսովոր արձանի պատմութիւնը, որը օրակարգից հեռու է, պատմութեանը մօտ, բայց միաժամանակ՝ արդիական:

Չկայ մէկը, ով չգիտի Անի քաղաքը: Չնայած նրանց, ովքեր տարիներ շարունակ հերքում էին նրա անունը՝ որպէս «ՅՈՒՇԻ աւերակներ», բոլորը, այդ թւում՝ գաւառի մշակութային ղեկավարները գիտէին, որ այդ քաղաքը «Անի» է, հայկական թագաւորութեան մայրաքաղաքն է: Հայաստանի և Անիի միջև ներկայում մէկ քայլ է: Ախուրեան գետի մի կողմը Թուրքիան է, միւս կողմը՝ Հայաստանը:

Սահմանն իրականում ստից է: Եթէ գնաք քաղաքի մուտքի դարպասով, կը մտնէք ականապատ տարածք, բայց մենք իջնելուց յետոյ նախաճաշել ենք գետի ափին, և նոյնիսկ լուացուել ենք այդ գետում: Մենք էլ գիտենք, որ այնտեղի աշխատողները թոյլ են տալիս մեզ նման դրսի մարդկանց: Սահմանը երևում է:

Չեմ կարծում, որ Ախուրեանի ձկները գիտեն, թէ ջրի որ կողմն է Թուրքիան, որ կողմը՝ Հայաստանը:

Անի քաղաքի պատմութիւնը մի կողմ, կարևոր ճարտարապետական գործ է Գագիկ Ա-ի կողմից կառուցուած Գագկաշէն Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին ևս:

Այն հնագէտներին ապշեցնում է իր հարթ հիմքով և բազմահարկ կառուցուածքով: Իհարկէ, ինժեներա-ճարտարապետական առումով թերևս չի կարելի ասել, որ դա յաջող օրինակ է, քանի որ չի դիմացել Անիի երկրաշարժերին, սակայն եկեղեցին կարևոր է թէ՛ իր կառուցուածքով, թէ՛ բովանդակութեամբ:

Անիի պեղումները համաշխարհային պատերազմի կէսերին

Հնագէտներն առաջին անգամ ոտք դրեցին Անի քաղաք 1904 թուին: Երբ Թբիլիսիից Նիկողայոս (Նիկոլայ Յակովլևիչ) Մառ անունով մի լեզուաբան և արևելագէտ հնագէտ եկաւ այստեղ, նա գիտէր, որ գտնելու է մի կարևոր կառոյց: Սակայն չէր սպասում, որ դա այդքան նշանակալից կը լինի, որքան Գագիկ Առաջինի արձանը:

Նոյնիսկ չէր կարող կանխատեսել, որ համաշխարհային պատերազմի կէսերին հնագիտական աշխատանք կը կատարի: Բայց արեց: Պեղումները սկսելուց յետոյ նրան միացան երկու յայտնի հայ մտաւորականներ՝ ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը և արևելագէտ Յովսեփ Օրբելին:

Լուսանկարիչ Արամ Վրոյրը նոյնպէս մեկնել է տարածք՝ փաստագրելու հետագայ յայտնաբերուած նիւթերը:

1906-ին Մառի պեղումները մեծ քարի հանդիպեցին: Շուրջը փորելիս հասկացան, որ դա ոչ թէ եկեղեցու բեկոր է, այլ արձան:

Բայց այս արձանը նման չէր այդ տարածքում նախկինում եղած արձաններին: Կարմիր տուֆ քարից շինուած և խալաթով ու սպիտակ չալմայով, վզին մեծ խաչով և ձեռքին Գագկաշէնի փոքրիկ օրինակով էր այն:

Գագիկ Ա -ի արձանն էր դա: Նրա դէմքն էլ ներկուած է եղել: Դա ընդունուած չէր հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան մէջ: Միւս կողմից հետաքրքիր էր, որ հայոց թագաւորը կարմիր տուֆից խալաթ էր հագել:

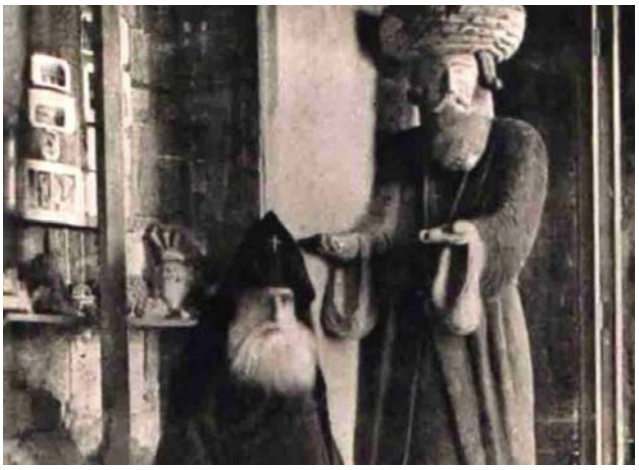

Ոմանք պնդում են, որ այս զգեստի պատճառը Գագիկ Ա-ի մտայղացումն է՝ Անիում ստեղծելու բոլոր հատուածները (մահմեդական և քրիստոնէական) ներառող առևտրային մայրաքաղաք, և կան այնպիսիք, ովքեր կարծում են, թէ դա եղել է ժամանակաշրջանի նորաձևութիւնը:

Դրանք երկուսն էլ ենթադրութիւն համարենք, բայց շատ հաւանական ենթադրութիւններ են:

Եթէ յաջողէր, շատ բան կը փոխուէր Թուրքիա-Հայաստան սահմանին:

Ենթադրւում է, որ Գագիկ Ա-ի 2 մ 26 սմ բարձրութեամբ արձանը կանգնեցուած էր իր անունը ստացած եկեղեցու հիւսիսային պատին:

Այս յայտնագործութեան լուրի՝ Կովկասում տարածւելուց յետոյ, բազմաթիւ մարդիկ Հայաստանից, Վրաստանից և Ռուսաստանից սկսեցին Անի գալ՝ արձանը տեսնելու և Անին հետազօտելու:

Հէնց այս այցելութիւնների ընթացքում էլ արուեց եզակի արձանի միակ պահպանուած ամբողջ հասակով լուսանկարներից մէկը:

Այդ այցելուներից մէկն էլ կաթողիկոս Մատթէոս Բ Իզմիրլեանն էր: Նա իրականում Ստամբուլից էր, երբ Էջմիածնում ընտրուեց Համայն հայոց կաթողիկոս, յայտնի դարձաւ որպէս Իզմիրլեան: Ամէն հայի պէս՝ նրա պատմութիւնն էլ է շատ տարբերուող: Սակայն վերադառնանք Անիին: ➤➤➤

ՈՐՏԵ՞Ղ Է ԳԱԳԻԿ Ա.-Ն

➤➤➤ Ահա, Իզմիրլեանը (կամ Ստամբուլցեանը) Արամ Վրոյրի հետ այցելում է Անի:

Այն ժամանակ Թուրքիա-Հայաստան սահմանը չկար: Էջմիածնից Կարս՝ 3 ու կէս ժամ:

Հո՛պ՝ և այնտեղ է պատրիարքը:

Հեղինակը ամսաթիւը նշում է 1909 թ. յունիսի 25-ին: Անիի առաջին պեղումներից մնացած լուսանկարներն արուել են հէնց այդ ժամանակ: Բացի 2 մետր 26 սանտիմետրանոց Գագիկի վեհաշուք արձանից և պատրիարք Իզմիրլիեանի լուսանկարներից, արձանագրուել են նաև պեղումներում աշխատող բանւորները և այլ գտածոներ:

Գագիկի *լեգենդը*

Ինչպէս նկարագրուած է Նիկոլայ Մառի յուշերում և արխիւներում, հնագիտական ուսումնասիրութիւնները շարունակւում են 1915 թ. յետոյ: Երբ սկսւում է Առաջին համաշխարհային պատերազմը, Մառը, Թորամանեանը և Օրբելին ահազանգում են: Նոյնիսկ եթէ ամէն տեղ լուրեր ուղարկէին, մարդիկ իրենց հոգսերով տարուած՝ ոչ ոք չէր մտածի հնագիտութեան մասին:

Հայերը փախչում են դէպի արևելք: Մի կողմից սկսւում է պատերազմը, միւս կողմից՝ *արտեֆակտ*ները փրկելու խուճապը:

1918-ին Էջմիածնից եկած մի խումբ հայ երիտասարդ գիտնականներ Նիկողայոս Մառի և նրա *թիմի* ուղեկցութեամբ մտածում էին՝ ինչ անեն, և *արտեֆակտ*ների մի մասը սկսեցին նաւով տանել Ախուրեանի դիմացի ափ:

Այս մասին կարող ենք կարդալ Յովսեփ Օրբելու գրառումների մէջ:

Օրբելին Խորհրդային Միութիւնում արևելագէտ և ակադեմիկոս էր: Նա Հարաւային Կովկասի միջնադարեան պատմութեան փորձագէտ էր: 1934-1951 թթ. ղեկավարել է Լենինգրադի պետական Էրմիտաժ թանգարանը: Նա նաև Հայաստանի գիտութիւնների ակադեմիայի հիմնադիրն է, և առաջին նախագահը:

Թիմին է միանում նաև հնագէտ Աշխարաբեկ Քալանթարը՝ Երևանի պետական համալսարանի հիմնադիր հայրը: Հնարաւորինս շատ *արտեֆակտ*ներ մի խումբ հայ ուսանողների հետ տեղափոխւում են դիմացի ափ:

Առասպել եւ ենթադրութիւններ

Ինչ վերաբերում է Գագիկի արձանին, ապա կարծում են, որ փոխադրամիջոցը չէր դիմանայ դրա քաշին և կարող էր կոտրուել: Հետևաբար՝ Գագիկի արձանը վերցրած չեն լինի:

Պեղումների խմբի գրառումներից ենթադրութիւն է արւում. ***«Եկէք ետ թաղենք»:***

Գագիկը, գանձագողերի շրջանում տարածուած *լեգենդի*ց անտեղեակ, մինչ օրս վերաթաղուած է Թուրքիայի սահմաններում մնացած Անիում: Կամ էլ այդպէս զուտ գրուած է: Ես նրանց ստախօսն եմ:

Ճարտարապետ Թորոս Թորամանեանը Անիի թանգարանում

Գագիկի արձանի ճակատագրի մասին ոչ ոք չգիտի: 1924 թ. «Անի» անուամբ հրատարակուած ամսագրում Հ. Աթեշեանը գրել է, որ արձանի գլխամասը 1918 թ. Աշխարհաբեկ Քալանթարը տարել է Լոռու Սանահինի վանք: Սակայն մինչ օրս այս վանքում նման վկայութիւններ չեն յայտնաբերուել:

Այս երկու պնդումներից բացի, մէկ այլ ենթադրութիւն է «ընդյատակեայ Անիի» մասին ենթադրութիւնը:

Անի քաղաքը լի է ինչպէս վերգետնեայ, այնպէս էլ ստորգետնեայ քարանձաւներով: Ասում են, որ այս քարանձաւները շատ երկար են և անտակ: Ես նոյնիսկ լսել եմ, որ Կարսում ասում էին «գնալ-չգալու քարանձաւներ»:

1901 թ. գրուեց, որ Իվան Պանով անունով երկաթուղային ճարտարապետը խմբով 960 մետր խորութեամբ գնացել է և այստեղ հանդիպել պատի: Անհնար է պատկերացնել, որ պեղումների խումբը տեղեակ չի եղել այս անծայրածիր խորը քարանձաւների մասին: Սակայն այն, որ այստեղ են թաքցրել Գագիկի արձանը, ընդամէնը ենթադրութիւն է:

Այս առեղծուածային սպասումը 1994 թ. Վրաստանից Էրզրումի թանգարան այցելած հնագէտի նոր լուսանկարով Գագիկի արձանը փնտրողների յոյսերն արթնացնում է: Գ. Քավթարաձէն ասում է, որ արձանի ձախ թևի մի մասը գտնւում է Էրզրումի թանգարանում և դա փաստում է լուսանկարով:

Հէնց այդ ժամանակ էլ ստացուեց Գագիկի վերջին լուրը:

Ամբողջացնենք Հայաստանի պետական համալսարանից մի հետաքրքիր *լեգենդ*ով:

Ասում են, թէ որտեղ որ թաղուած է այս արձանը, մանրամասն բացատրել ու քարտեզագրել են Մառը, Օրբելին և Թորամանեանը: Այդ տեղեկութիւնը Հայաստանում սերնդէ սերունդ է փոխանցւում ապահով ձեռքերում: Մինչև որ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի հսկողութեան ներքոյ հայ հնագէտներին թոյլ կը տրուի պեղումներ կատարել և գտածոները տեղափոխել Հայաստանի պետական թանգարան:

*Լեգենդ*ն այդ է ասում, ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ից էլ օգնութիւն է ակնկալւում:

➤➤➤

LE "PASSEPORT NANSEN", PREMIÈRE PROTECTION DES RÉFUGIÉS DANS L'HISTOIRE DU DROIT INTERNATIONAL

par Jean-Pierre DUBOIS

100e ANNIVERSAIRE DU "PASSEPORT NANSEN"

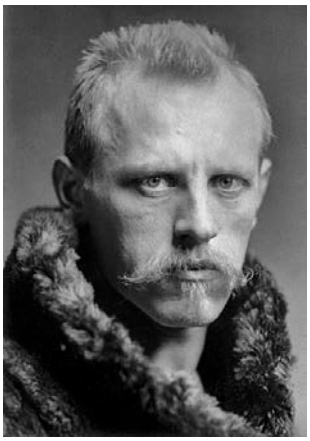

(Crédit photo: Wikipedia)

Né en 1861, Fridtjof Nansen était un scientifique norvégien (notamment un célèbre explorateur polaire), avant de devenir diplomate et homme d'État ; il fut surtout, sa vie durant, un humaniste conséquent.

En 1920, le gouvernement norvégien le nomme président de la délégation norvégienne auprès de la Société des Nations (SDN, ancêtre des Nations unies basée à Genève), ce qu'il restera jusqu'à sa mort en 1930. La SDN le charge aussitôt de la première mission humanitaire d'envergure qu'elle met sur pied: le rapatriement de 450 000 prisonniers de guerre. En 1921, il devient ainsi le premier «Haut-Commissaire pour les réfugiés» de la SDN. La question la plus brûlante est alors celle des réfugiés de l'ancien Empire russe fuyant la révolution d'Octobre, car un décret soviétique du 15 décembre 1922 a révoqué la nationalité de tous les émigrés qui sont donc devenus apatrides.

Or le système international des passeports apparu à la suite de la Première Guerre mondiale assujettit tout déplacement d'un État à un autre à la détention de titres internationalement reconnus délivrés par les gouvernements. Nansen, qui doit rapatrier des centaines de milliers de réfugiés, cherche donc à leur faire obtenir autant un statut juridique protecteur que l'autonomie de subsistance. Car il a été le premier à comprendre que l'un des principaux problèmes très concrets des réfugiés était l'absence de documents d'identité internationalement valides, ce qui faisait notamment obstacle au dépôt des demandes d'asile.

Sa réponse sera le «passeport Nansen», premier instrument juridique de protection internationale des réfugiés. Ce «passeport Nansen» est un document d'identité, rédigé en français et dans la langue du pays d'accueil, qui a été reconnu dès 1924 par 38 États, permettant aux réfugiés apatrides de passer les frontières. Imaginé en 1921, il a été créé comme certificat d'identité et de voyage le 5 juillet 1922 par la conférence internationale de Genève grâce à Nansen qui créa «l'Office international Nansen pour les réfugiés».

La Croix-Rouge internationale et plusieurs États ont également demandé à Fridtjof Nansen d'organiser un programme d'aide pour des millions de victimes de la famine russe des années 1921 et 1922. Nansen obtint alors le prix Nobel de la paix en 1922, et utilisa l'argent du Prix pour financer une aide humanitaire à l'Ukraine. L'Office international Nansen pour les réfugiés a lui aussi reçu ce Prix Nobel de la paix en 1938.

Nansen a aussi participé à la négociation du Traité de Lausanne de 1923 entre les gouvernements grec et turc. Ce Traité étant revenu notamment sur l'indépendance de l'Arménie «ex-ottomane» qui avait été reconnue en 1920 par le Traité de Sèvres, Nansen, après avoir essayé de contribuer à la recherche d'une solution à la crise arménienne, a étendu le bénéfice du «passeport Nansen» aux réfugiés arméniens (survivants du génocide). Il fit de même pour les autres victimes de l'abandon du Traité de Sèvres qu'étaient les Assyro-Chaldéens, en 1928.

Le statut définitif du « passeport Nansen » a été fixé par la Convention de Genève du 28 octobre 1933. Au total, entre les deux guerres mondiales près de 450 000 passeports Nansen ont été octroyés.

Après la Deuxième Guerre mondiale, la dénomination de «passeport Nansen» a été officiellement remplacée par celle de «Titre de voyage», mais elle a continué à être employée dans le langage administratif courant. Comme un hommage certes, mais aussi comme une trace d'un temps où la protection des réfugiés n'était pas un sujet secondaire dans le «concert des nations». ■

(paru dans *Après-demain* 2016/3 N° 39, NF)

ՈՐՏԵ՞Ղ Է ԳԱԳԻԿ Ա.-Ն

➤➤➤ Այսօր այդ ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի «բարի կամքի դեսպան» Ալիեւի կինն է, ում «յուզական» կապերը Պանամական փաստաթղթերի թեմա էին: Ակնյայտ է, որ միջազգային ուժերի յոյսին մնալը հայերի համար անյիշելի ժամանակներից միակ ճարն է եղել:

Յիշում եմ, թէ ինչ էր ասում 2000-ականների սկզբին ԵՈՒՆԵՍԿՕ-ի հայաստանեան գրասենեակի ներկայացուցիչ Գագիկ Գյուրջեանը «Ակօս»ում:
«Մի դեռ գտնենք...»■

Ա.Ն.

(artigercek.com)
Թարգմանեց Տիգրան Չանդոյանը
Akunq.net/am

VISITE EN ARMÉNIE D'UNE DÉLÉGATION DU GROUPE D'AMITIÉ PARLEMENTAIRE SUISSE-ARMÉNIE

À la mi-octobre, une délégation du Groupe d'amitié parlementaire Suisse-Arménie (PGArm) s'est rendue en Arménie pour une visite de travail. Elle était composée du Conseiller national du Centre Stefan Müller-Altermat (co-président du PGArm) (SO), du Conseiller national vert'libéral Michel Matter (GE) et du Secrétaire général du PGArm, Sarkis Shahinian.

Le 14 octobre 2022, la délégation a été reçue par le Vice-ministre arménien des Affaires étrangères Paruyr Hovhannisyan.

Le même jour, la délégation accompagnée par l'ambassadeur de suisse en Arménie S.E. Lukas Rosenkranz, a rencontré le Secrétaire du Conseil de sécurité de l'Arménie Armen Grigoryan.

La délégation suisse a été reçue également par le président de l'Assemblée nationale de la République d'Arménie Alen Simonyan.

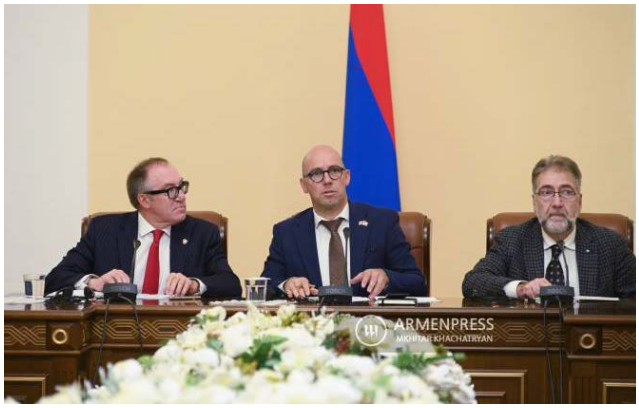

MM. Michel Matter, Stefan Müller-Altermat et Sarkis Shahinian lors de la conférence de presse

Suite à cette rencontre au Parlement arménien, les membres de la délégation suisse ont donné une conférence de presse au cours de laquelle ils ont fait une déclaration soulignant qu'ils se trouvaient en Arménie pour condamner l'agression militaire de l'Azerbaïdjan lancée contre l'Arménie le 13 septembre 2022. Ils ont indiqué que:

"L'Azerbaïdjan est entièrement responsable et coupable pour les derniers incidents; ses attaques constituent une violation du droit international contraignant et par conséquent, un crime qui doit être condamné sans équivoque par la communauté internationale. Les parlementaires suisses tiennent à souligner que l'intégrité territoriale de l'Arménie est la base inviolable d'une paix durable dans la région. [...] De surcroît, la population arménienne du Haut-Karabagh a le droit à l'autodétermination. Depuis l'époque soviétique ce droit et plus récemment l'existence même de cette population sont menacées. [...] Après des décennies d'intolérance ethnique et de haine raciale contre les Arméniens, la subordination du Haut-Karabagh à l'autorité de l'Azerbaïdjan est inconcevable. Des actes criminels d'une cruauté et d'une inhumanité indescriptibles commis à l'encontre de soldats arméniens détenus ont été filmés et diffusés avec fierté sur les médias sociaux avec l'intention manifeste de semer la terreur. Il s'agit de crimes de guerre et d'actes de barbarie documentés qui doivent être condamnés et punis par la justice internationale.

La visite de la délégation en Arménie, montre que la Suisse est du côté de la démocratie, des droits internationaux et des droits de l'homme. [...] L'Arménie a consciemment pris des mesures en faveur de la démocratie et de la liberté d'expression et dès lors adhère aux mêmes valeurs que la Suisse.

La Suisse a une responsabilité particulière en tant qu'État dépositaire des Conventions de Genève et en tant qu'une plaque tournante importante dans le commerce international des matières premières. Le Groupe d'amitié parlementaire Suisse - Arménie œuvre pour s'assurer que l'intégrité territoriale et les droits de l'Arménie ne puissent pas être compromis par des armes financées par la Suisse, et qu'il n'y ait pas d'acceptation tacite des actes barbares des autocrates et des tyrans ici en Europe."

En réponse aux questions des journalistes, M. Stefan Müller-Altermat a souligné en particulier le fait que l'Arménie avait besoin de garanties en matière de sécurité. *"Je pense que c'est la question la plus importante et la Suisse devrait être parmi les États qui s'exprimeront clairement à ce sujet."* a-t-il ajouté. En ce qui concerne les éventuelles sanctions, le co-président du PGArm a estimé que toutes les sanctions qui ont été imposées dans le cadre d'autres conflits - comme par exemple dans le cas du conflit russo-ukrainien - devraient sans aucun doute être mises en œuvre notamment dans le cas de l'Azerbaïdjan. *"il n'est pas possible que l'agresseur reste impuni. Je pense que nous devons traiter tous les agresseurs de la même manière. [...] Nous devons tout faire pour qu'ils comprennent que la Suisse n'est pas un endroit sûr où l'on peut cacher ses fonds, puis acheter des armes et se battre contre l'Arménie".*

Le 15 octobre 2022, les membres de la délégation se sont rendus au mémorial du génocide des Arméniens. Ils ont déposé une gerbe au monument commémorant les victimes du Génocide et des fleurs près du feu éternel avant de visiter le musée et signer le livre d'or des invités d'honneur.

Le même jour les membres de la délégation et l'ambassadeur de Suisse en Arménie S. E. M. Lukas Rosenkranz ont rendu une visite à Sa Sainteté le catholicos Garegin II à Etchmiadzin.

La délégation parlementaire suisse a également rencontré des députés du parti au pouvoir et de l'opposition ainsi que la Défenseur arménienne des droits de l'homme Kristine Grigoryan et la communauté suisse en Arménie.

➤➤➤

ՀԱՅ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ

Յակոբ Միքայէլեան

Երբ մեր պատմութեան գիրքերուն կը վերադառնանք, ընդհանրապէս ազգային-քաղաքական-մշակութային լուրերու էջերէն դրուագները քաղելու եւ անոնցմով ուրախանալու եւ հպարտանալու համար, կը մոռնանք կարեւոր էջ մը՝ մեր հին հայ վաճառականներուն իրագործումներուն փայլուն էջը:

Հայերը բոլոր դարերուն ալ վաճառականութիւն ըրած են, սակայն Կիլիկեան թագաւորութեան ժամանակաշրջանին և ապա 16-18-րդ դարերուն նշանակալից դարձաւ անոնց ընդարձակ գործունէութիւնը Արեւելքէն-Արեւմուտք եւ հակառակ ուղղութեամբ: Խօսքը սովորական առեւտուրի մասին չէ, խօսքը շատ հմտօրէն կազմակերպուած վաճառականութեան մասին է, ուր ստեղծագործ միտքը եւ նախաձեռնողական ոգին ու խիզախութիւնը, միացած դրամին, առեւտրական «կայսրութեամբ» մը շատ մը երկիրներու եւ առեւտրական ցանցերու մարտահրաւէր կարդացած է:

Հայ վաճառականները գիտէին, թէ ինչե՞ր չկան որոշ երկիրներու մէջ եւ ո՞ր երկիրները հարուստ են անոնց չունեցածներով, ապա ուրեմն ունեցողէն առին եւ չունեցողին տարին, յատկապէս թանկագին քարեր, համեմունքներ, կերպասեղէն եւ բազմաթիւ այլ ապրանքներ:

Օսմանեան եւ Պարսկական երկու կայսրութիւններու հետ լրիւ համակեցութիւն ապահովելէ ետք վաճառականներու դասին ոյժն ու հարստութիւնը աճեցաւ, երբ ազնուականութիւնը, որ իշխող դասն էր հայութեան մէջ, սկսած էր անկում ապրիլ: Հետեւաբար, շատ մը կարող հայեր վաճառական դարձան, քանի առեւտուրը ամենագործնական միջոցն էր երեւելի դիրք մը գրաւելու ընկերութեան մէջ:

Անոնք շատ մը կարեւոր կեդրոններ ունէին, ինչպէս Վենետիկ, Մարսիլիա, Ամսթերտամ, Համատան, Մատրաս, Մանիլա եւ այլն, բայց այդ առեւտրական ցանցին կեդրոնը Նոր Ջուղան էր Պարսկաստանի մէջ, իսկ անկէ առաջ՝ Հին Ջուղան՝ Հայաստան:

ԺԷ եւ ԺԸ դարերուն Հայերը կրցան իրենց հսկողութեան տակ առնել Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ առեւտուրին մեծ մասը, նուազագոյնը այնքան մեծ, որքան ամենայաջողակները՝ Լոնտոնի եւ Ամսթերտամի:

Նշանաւոր վաճառական մը՝ Յովհաննէս Տէր Դաւթեան, Նոր Ջուղայէն, 1662-էն 1693-ի միջեւ քանի մը ճամբորդութիւններ կատարած է Հնդկաստան եւ Թիպէթ, ճամբուն վրայ ահագին նօթեր առնելով, որոնք այսօր պատմական եւ մշակութային բացառիկ արժէք կը ներկայացնեն: Հայ վաճառականը աւանդաբար դիւանագիտութիւնն ու մշակոյթը, ժառանգած է իր հօրմէն, ապա՝ փոխանցած իր զաւկին: Առաւել՝ հայ վաճառականներուն իւրայատուկ մէկ գործօնը, անկասկած անոնց հանդէպ վստահութիւնն էր, անոնց կարողութիւնը՝ վստահութիւն ներշնչելու իրենց առեւտուրի գործակիցներուն:

Պէտք էր նաւային ուղիներ աւելցնէին աւանդական ցամաքի կարաւանով ճամբորդութիւններուն վրայ, և Հնդկաստանի հայ վաճառականները, որոնք գլխաւորապէս Նոր Ջուղայէն էին, ստեղծեցին առեւտրական ընդարձակ ցանց մը Հնդկաստանի, Պուրմայի, Սինկափուրի, Ֆիլիփինեան կղզիներու եւ Չինաստանի մէջ եւ համեմունքներու, հիւսուածեղէնի եւ նոյնիսկ օփիումի առեւտուր ըրին:

Սակայն, ամենահետաքրքրականը անոնց թեքումն էր դէպի Ռուսիա, Պարսկական եւ Թրքական համագործակցութեան կողքին, քանի որ Ռուսիայէն կրնային շատ աւելի օգտուիլ, կը մնար ցարին հաւանութիւնը առնել: Ապա ուրեմն 1659-ին Ռուսիոյ Ալեքսէյ կայսրին հետ տեսակցութիւն մը ունենալու խնդրանքին միացուցին աննախադէպ նուէր մը. Հայ մեծահարուստ վաճառականները գահ մը պատրաստեցին եւ զայն զարդարեցին թանկարժէք քարերով (897 ալմաստ, 1298 մարգարիտ, 1830 փիրուզ եւ այլն) եւ շատ ուրիշ նուէրներ: (Գահը՝ այժմ կը գտնուի Քրեմլի թանգարանին մէջ): Կայսրը հայ վաճառականներուն խնդրանքին դրական պատասխան տալու կողքին՝ անոնց բացառիկ արտօնութիւններ եւ դիւրութիւններ շնորհեց: Խելացի էին մեր վաճառականները, որոնք Չելեպի, Խոճա, նոյնիսկ Ամիրա կը կոչուէին: Անցած դարերու մեր հայ վաճառականները մեծ վարկ բերին հայ ազգին:

Սակայն, ի՞նչ մնաց անոնցմէ. ո՞ւր գացին անոնց հսկայ հարստութիւնները: Կը հպարտանանք ու կ՛ափսոսանք: ■

VISITE EN ARMÉNIE D'UNE DÉLÉGATION DU GROUPE D'AMITIÉ PARLEMENTAIRE SUISSE-ARMÉNIE

➤➤➤ Le dernier jour de leur visite, les membres de la délégation se sont rendus à Jermuk où ils ont constaté l'ampleur des dégâts causés aux infrastructures de la ville thermale, à ses hôtels et maisons d'hôtes, etc.

Par ailleurs, ils ont visité la fromagerie Yerpin dans la commune d'Areni et ont pris connaissance des efforts de la Direction du développement et de la coopération suisse (DDC) dans le secteur d'élevage avec son partenaire d'exécution Strategic Development Agency SDA.

Notons que la visite a bénéficié d'une large couverture médiatique en Arménie. Les deux conseillers nationaux ainsi que le Secrétaire général du PGArm Sarkis Shahinian ont accordé plusieurs interviews aux médias locaux. ■

(ԱԶԳ)

L'ASSOCIATION ARMÉNIENNE SCOLAIRE ET FAMILIALE SOUFFLE SES 40 BOUGIES

INTERVIEW AVEC KRIKOR ELMAYAN

Le 29 octobre 2022, l'Association arménienne scolaire et familiale (Armenischer Schul-und Familienverein ASFV) d'Aarau a organisé un dîner dansant à Muhen (AG) pour fêter son 40ème anniversaire en présence de Son Excellence l'ambassadeur d'Arménie en Suisse M. Andranik Hovhannisyan et son épouse. Plus de 300 personnes ont assisté à cette soirée animée par le chanteur Nersik Ispiryan, venu spécialement d'Arménie.

L'ASFV occupe une place honorable parmi les organisations arméniennes actives en Suisse notamment en raison de sa longévité malgré la petite taille de la communauté arménienne d'Argovie où elle est basée.

***Artzakank* a rencontré Krikor Elmayan, qui a été à l'origine de l'association et en a été la force motrice pendant de nombreuses années. Il a accepté de partager ses souvenirs avec nos lecteurs.**

Né à Kayseri, en Turquie, Krikor Elmayan fait partie du premier volet des élèves et des diplômés du séminaire Sourp Khatch Tbrevank d'Istanbul, réouvert en 1953 grâce aux efforts du Patriarche Karekin Khatchatdourian. En 1962, il co-fonde avec deux autres personnes le cercle des diplômés de Sourp Khatch Tbrevank (Sanouts Mioutun). En 1980, il s'installe à Tavannes (BE) en Suisse avec son épouse et leurs deux enfants. Une année plus tard, la famille déménage à Frenkendorf (BL) où elle vit à ce jour. Comptable de profession, Krikor Elmayan travaille à Bâle pendant 23 ans avant de prendre sa retraite en 2004.

A. *Dans quelles circonstances a été fondée l'ASFV?*

K.E. Alors que je vivais à Tavannes, j'ai fait la connaissance du pasteur James Karnuzian et des membres de l'Union culturelle arménienne de Berne. Quand j'ai emménagé à Frenkendorf, je me suis renseigné pour savoir s'il y avait des activités arméniennes à proximité. J'ai alors découvert que quelques familles arméniennes originaires de Turquie se réunissaient deux fois par mois dans la salle du temple protestant de Frick (AG) où Vartuhi Tuman et Elisabeth Hatsakordzian enseignaient l'arménien aux enfants et Onnik Tuman leur apprenait des chansons. À Baden, Boghos Kırdök et son groupe organisaient des messes arméniennes 1-2 fois par an. Il y avait un choeur à Zurich et une équipe de football à Kreuzlingen, tous deux portant le nom Ararat. J'ai proposé aux familles de Frick de créer une association selon les lois suisses. L'idée a été acceptée et j'ai rédigé les statuts en arménien et en turc. Je les ai fait traduire par la suite en allemand et en français. Le 20 novembre 1982, nous avons tenu l'assemblée constitutive de l'ASFV à Frick en présence de 20 personnes. Le premier comité était composé de Onnik Tuman, Missak Kuruz, Berdj Kuyumciyan, Antranig Döner, Kegham Ejderian, Artin Ibakara et moi-même en tant que président.

Au fil des ans, le nombre des membres de l'association a crû pour atteindre 256 en 1998. Actuellement, nous avons 110 membres. Le comité est régulièrement renouvelé par 3 nouveaux membres au début de chaque mandat. C'est ainsi que dans le comité actuel seuls 3 membres sont plus âgés que l'association. Après moi, la présidence a été assurée respectivement par Antranig Döner, Hagop Eloyan, Garo Ohanian et Tamar Tavli Elmayan, ma fille cadette née en Suisse. Depuis juin 2022, le comité est présidé par Melik Ghazarian.

40ème anniversaire:Tamar Tavli – Elmayan, Melik Ghazarian, Krikor Elmayan, Antranik Döner, Garo Ohanian.

A. *Vous êtes la seule association arménienne de Suisse à avoir votre propre centre (Agump). Pourriez-vous nous parler de son histoire? Comment arrivez-vous à le maintenir depuis toutes ces années?*

K.E. Je cherchais un endroit bien placé géographiquement pour réunir nos membres venant de Zurich, de Lucerne, de Berne et de Bâle. Au début nous nous réunissions dans la salle de l'Eglise catholique d'Oberentfelden. Par la suite, nous louions un local à côté d'un restaurant italien. Après la démolition de ce dernier nous nous sommes adressés à la commune, qui nous a proposé l'ancien bâtiment du conseil communal dans le centre d'Oberentfelden. C'est là où se trouve notre Agump depuis 1985.

Après les travaux de rénovation dans le bâtiment de l'Agump, le loyer a considérablement augmenté. Les cotisations payées par nos membres ne suffisent évidemment pas à couvrir nos frais. Par contre, nous y exploitons une pizzeria (aussi à emporter) et un bar. Cinq membres du comité y assurent la permanence tous les week-ends entre 18h00 et 23h00.

A. *Il est difficile de faire le bilan de 40 ans d'activités de l'ASFV mais pourriez-vous nous présenter les axes principaux et les étapes marquantes?*

K.E. Parmi nos activités régulières, je peux citer l'organisation des repas à Agump à l'occasion ➤➤➤

INTERVIEW AVEC KRIKOR ELMAYAN

➤➤➤ de la Fête de l'indépendance de l'Arménie, la commémoration du génocide des Arméniens tous les 24 avril, par une cérémonie religieuse suivie du madagh (collation à la mémoire des victimes), jusqu'en 2011 l'organisation des messes de Noël et de Pâques, des spectacles de danse, de chant, etc. par des groupes invités d'Arménie ou d'ailleurs ainsi que des repas et des soirées dansantes.

Malheureusement, nous n'avons plus de cours d'arménien pour les enfants. Après le déménagement de la famille Tuman à Genève, nous avons essayé de continuer les cours avec une autre enseignante mais les temps ont changé, les enfants ont grandi et les plus petits avaient d'autres occupations.

Le nouveau comité de l'ASFV à partir du 26.06.2022: Talar Ghazarian, Jermin Döner, Gamar Patané – Ghazarian, Melik Ghazarian (Président), Silva Ohanian, Tamar Tavli – Elmayan, Garen Ghazarian, Nora Akcam – Ghazarian, Ara Döner et Armen Ohanian (absent)

Pendant quelques années, nous avions une troupe de danse, Masis, qui a participé à tous les festivals et évènements populaires organisés à Oberentfelden et les communes avoisinantes.

Ces dernières années nous tenons un stand de nourriture lors de la grande Fête de la jeunesse (Jugendfest) organisée à Oberentfelden.

Par contre, notre équipe de football, le FC Masis, est toujours active. Enregistrée auprès de la Fédération d'Argovie en 1983, elle s'entraîne régulièrement et participe aux tournois en 4ème ligue. Son budget annuel est de CHF 15'000. Depuis 2014, nous avons également notre équipe des seniors, anciens joueurs de FC Masis qui ont actuellement entre 40 et 45 ans.

Outre ces activités nous avons réalisé des actions ponctuelles pour nos frères et sœurs en Arménie: l'achat de 125 paires de chaussures pour les élèves d'une école, l'acheminement à Erevan de 50 PC peu utilisés offerts par une banque, l'achat et l'envoi de 900 vestes militaires, des gants et des bonnets pour l'armée arménienne, la rénovation d'une école dans un village en Arménie, pour n'en citer que quelques-unes. Je ne parle pas de l'aide humanitaire et médicale récoltées et envoyées par l'ASFV pendant le tremblement de terre de 1988 et les guerres d'Artsakh (2016 et 2020).

A. *Collaborez-vous avec d'autres associations arméniennes de Suisse?*

K.E. Dans les années 1987-1988, nous avions une page dans *Artzakank* intitulée "Hayortinere" (fils d'Arméniens) où nous parlions des manifestations arméniennes organisées en Suisse alémanique et italienne. Il nous arrive d'organiser des manifestations conjointement avec d'autres associations. Nous participons dans la mesure du possible aux évènements organisés dans d'autres régions linguistiques notamment, à la kermesse annuelle de l'église Saint-Hagop à Genève (jusqu'en 2011) et vice versa. Les membres de notre comité sont en contact régulier avec les jeunes et les associations basées dans d'autres villes. La participation de l'Union Arménienne de Suisse à la fête du 40ème anniversaire de l'ASFV organisée le 29 octobre dernier est un bel exemple de collaboration à répéter.

Artzakank remercie Krikor Elmayan pour cet exposé retraçant l'histoire de l'ASFV à travers quatre décennies et le félicite pour le travail accompli. Il est encourageant de constater que l'association se trouve entre de bonnes mains: la majorité des membres du nouveau comité sont des jeunes qui ont grandi à Agump... Félicitations et bonne continuation!■

(Propos recueillis et traduits de l'arménien par Maral Simsar)

OUVERTURE DU PREMIER CENTRE TUMO DE SUISSE À ZURICH

Le réseau «TUMO » de centres internationaux pour les technologies créatives continue de s'élargir. Récemment un nouveau centre a ouvert ses portes à Zurich.

Ce centre est le fruit d'une coopération entre «TUMO» et son partenaire suisse "Creative Technologies Lab". Il est accessible gratuitement aux adolescents âgés de 12 à 18 ans et offre le programme éducatif de TUMO dans 8 domaines: robotique, animation, création de jeux, programmation, musique, réalisation de films, modélisation 3D et conception graphique.

Le programme est dispensé en allemand et prochainement en français et en italien. Dans un premier temps TUMO Zurich accueillera 700 étudiants, mais les partenaires suisses prévoient d'étendre les activités à d'autres villes suisses. Il planifient déjà l'installation des premiers containers ("boîtes") TUMO pour desservir les communautés rurales.

Le réseau international de TUMO comprend Berlin, Paris et Lyon, Moscou, Tirana et Kiev. De nouveaux centres s'ouvriront dans un proche avenir à Los Angeles, Francfort, Coimbra et dans d'autres villes.■

Source: Armenpress

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆՆ ԱԲՈՎԵԱՆԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՄԵՐ ՕՐԵՐԸ

Յասմիկ Բալէեան

Այս տարի լրանում է Երեւանի արական գիմնազիայի գրադարանի հիմնադրման 190-ամեակը: Ազգային գրադարանի մեծ ցուցասրահում ներկայացուեցին գիմնազիայի գրադարանից բացառիկ նմոյշներ: Հենց այս նմոյշների հիման վրայ է կազմավորուել Հայաստանի ամենամեծ գրապահոցի հաւաքածուն, որտեղ այժմ կայ շուրջ 6,5 միլիոն միաւոր գրականութիւն: Երեւանի արական գիմնազիայի գրադարանի գրքերն (13 095 միաւոր գրականութիւն) այժմ պահւում են Ազգային գրադարանի Անձեռնմխելի գրականութեան բաժնում:

Ազգային գրադարանը հիմնադրուել է Երեւանի արական գիմնազիայի գրադարանի հիմքի վրա 1832 թուականին: 1919 թուականի յուլիսի 4-ին Հայաստանի Մինիստրների խորհրդի նիստում ընդունուեց «Պետական հանրային մատենադարանի մասին» օրէնքը, որով գրադարանը ստացաւ գլխաւոր պետական գրադարանի կարգավիճակ: 1990-ին վերանւանուեց Հայաստանի ազգային գրադարան: 1999 թուականից յուլիսի 4-ը նշւում է որպէս Հայաստանի ազգային գրադարանի օր:

Ազգային գրադարանի Անձեռնմխելի գրականութեան բաժնի վարիչ Ալիսա Ադամեանը պատմեց՝ արական գիմնազիան Երեւանում առաջին պետական դպրոցն էր: Սկզբում գիմնազիայի գրադարանն աղքատիկ էր, ունէր ընդամէնը մի քանի տասնեակ անուն գիրք:

1836 թուականին գրադարանն ունէր 14 անուն գիրք՝ 32 հատորով, իսկ 1837 թուականին՝ 18 անուն գիրք՝ 40 հատորով, 6 ամսագիր, Ռուսական կայսրութեան 1 քարտէզ, 2 աշխարհագրական քարտէզ (5 աշխարհամասերի):

«Ըստ հաստատուած կանոնադրութեան՝ գաւառական դպրոցում պէտք է դասավանդէին կրօնի պատմութիւն, ռուսերէն, հայերէն, ադրբեջաներէն եւ պարսկերէն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն, գեղագրութիւն, նկարչութիւն եւ գծագրութիւն: Սակայն աշխարհագրութիւնը, պատմութիւնը, նկարչութիւնը եւ գծագրութիւնը չեն դասաւանդուել: Աշակերտների առաջադիմութիւնը ցածր էր, նրանցից շատերը խուսափում էին դպրոց գնալուց: Այսպիսին էր գաւառական դպրոցի դրութիւնը մինչեւ Խաչատուր Աբովեանի տեսուչ նշանակուելը»,- «Ալիք Մեդիա»-ի հետ զրոյցում պատմեց Ալիսա Ադամեանը:

Երեւանի գաւառական դպրոցի զարթօնքի տարիները եղան 1843-1848 թուականները, երբ մեծ լուսաւորիչ Խաչատուր Աբովեանը դպրոցում որպէս տեսուչ եւ ուսուցիչ էր աշխատում: Արական գիմնազիայի գրադարանը Երեւանի նահանգի եւ Արեւելեան Հայաստանի ամենահարուստ գրադարանն էր՝ 18 000 միաւոր գրականութեամբ: Գրադարանը նաեւ մշակութային կարեւորագոյն օջախ էր եւ կրթամշակութային կենտրոն, որը հաստատեց իր կարեւոր դիրքը Երեւանի հասարակական կեանքում:

(19-րդ դարի վերջին գրադարանի հաւաքածուն մի քանի անգամ մի վայրից միւսը փոխադրեցին: Աւելի ուշ՝ 1924 թուականին, պարզուեց՝ գրքերի մի մասն անհետացել է: Պահպանուել էր 13 095 միաւոր գրականութիւն):

Մինչեւ Երեւանի գաւառական ուսումնարանի տեսուչ նշանակուելը Աբովեանը գիտէր Դորպատի, Մոսկուայի, Պետերբուրգի, Կազանի, Թիֆլիսի բոլոր գրախանութների յայտնի հրատարակիչների, գրավաճառների մասին: Նա գրադարանի համար այդ քաղաքներից գրքեր ձեռք էր բերում նաեւ փոստային առաքման միջոցով:

Գիմնազիայում հետեւում էին նաեւ էթիկայի կանոններին: Գրադարանում կային գրքեր եւ ցուցապաստառներ, որոնք ուսումնասիրելով՝ աշակերտները սովորում էին, թէ ինչպէս պէտք է գրիչը ճիշտ բռնել, նստել աշակերտական սեղանի մօտ, պայուսակը բռնել, քայլել...

Գիմնազիան պարբերաբար ձեռք էր բերում երեխաներին ճիշտ դաստիարակելու, մանկավարժական հմտութիւններին վերաբերող գրքեր, որոնցից մէկը Ռուսաստանում գիտական մանկավարժութեան հիմնադիր Կոնստատին Ուշինսկու «Մարդը՝ որպէս դաստիարակութեան առարկայ» աշխատութիւնն է, որը համարւում է համաշխարհային մանկավարժական մտքի նվաճումներից մէկը:

Արական գիմնազիան ձեռք էր բերել այս գրքի առաջին հատորի 5-րդ հրատարակութիւնը (Սանկտ Պետերբուրգ, 1881 թուական):

Ազգային գրադարանն այժմ արժեւորւում է որպէս ազգային եւ համաշխարհային տպագիր ժառանգութեան շտեմարան:■

(Ալիք Մեդիա)

PREMAT S.A.
IMPORT & EXPORT
9, RUE DES ALPES
CH - 1201 GENEVE
TEL. 022 731 69 35

BIG net SA
Nettoyages
Tél. +41(0)22 785 01 85
15, ch. Pré-de-la-Fontaine
1217 MEYRIN
Fax +41(0)22 980 02 37
E-mail big-net@big-net.ch
www.big-net.ch

SOS SANTÉ VILLAGES, RÉGION DE SYUNIK
INTERVIEW AVEC DR. LEDA CILACIAN

"SOS Santé villages, région de Syunik" est un projet de l'organisation Santé Arménie* porté par trois jeunes médecins généralistes: Tatevik Bazinian (France), Leda Cilacian (Suisse) et Shaké Bashkhyan (Belgique). Il vise à soutenir les structures médicales dans les villages de Syunik à travers une équipe mobile de médecine générale permettant d'assurer les soins de première nécessité aux populations locales, de repérer et de dépister les malades chroniques, de les suivre ou accompagner vers les filières adaptées. En parallèle, des cours de formation sont proposées aux médecins généralistes des régions rurales.

Goris 2022: Inauguration de l'équipe mobile
De gauche à droite: Dr Shake Bashkhyan (Belgique), Dr Aida Djoulfayan (France), Dr Leda Cilacian (Suisse), Dr Tatevik Bazinian (France), Dr Hakob Khachyan (Arménie)

Née à Genève, Dr. Leda Cilacian Ray est spécialiste en médecine interne générale et travaille au sein d'un cabinet à Fribourg où elle est domiciliée avec son époux et leurs deux enfants. *Artzakank* l'a rencontrée pour en savoir plus sur ce projet et son engagement en faveur de l'Arménie.

***

Comment avez-vous décidé de vous investir en Arménie et comment ce projet a-t-il été conçu?

Je voulais m'impliquer en Arménie dans le domaine médical depuis plusieurs années, mais je ne savais pas comment m'y prendre ne connaissant pas suffisamment le système de santé arménien. J'en ai parlé à Sahakanush Maloyan, originaire de Gyumri, qui vit dans mon quartier à Fribourg. Nous avons décidé d'axer nos efforts sur la sensibilisation à "vivre sainement" dans les écoles. Après une étude de terrain en octobre 2019, nous avons élaboré un projet pilote dans une école à Gyumri et avons engagé une personne pour débuter la prévention dans les écoles. Malheureusement, ce projet n'a pas pu être poursuivi à cause la pandémie et de la guerre de 44 jours.

Lors de notre visite en Arménie en avril 2021, j'ai remarqué que les personnes sur place avaient besoin de soins urgents et que la prévention était devenu un concept inutile à ce stade. Par ailleurs, la région de Syunik était la plus touchée par la guerre et avait besoin de plus d'aide. En raison de la volonté de poursuivre des projets et de l'arrêt de nos projets au sein de notre association (AAF), j'ai décidé de rejoindre Santé Arménie.

Nous avons rencontré des médecins de la région de Syunik et avons constaté des difficultés à plusieurs niveaux : formation insuffisante des médecins sur place, accès limité aux soins dans les villages reculés, infirmières des dispensaires isolées dans les villages. Suite à ces constats, le projet "SOS Santé, villages de Syunik" est né.

Quels sont les buts visés par ce projet et à quel stade de réalisation se trouvent-ils?

Ce projet que nous avons élaboré avec mes consœurs de Santé Arménie, Dr. Tatevik Bazinian et Dr. Shaké Bashkhyan comprend deux axes: Une équipe mobile intervenant dans les villages frontaliers de Syunik et la formation de médecins généralistes par le biais de cours par webinar et sur place.

Le but de l'Équipe Mobile, composée d'un médecin, est d'aller au plus proche des populations locales, en collaboration avec les infirmières locales des dispensaires et les structures médicales existantes, pour assurer les soins de première nécessité, mais également repérer, dépister les malades chroniques, les suivre ou les accompagner vers les filières médicales adaptées, assurer le suivi des enfants ou leur déplacement vers les centres pédiatriques, assurer le suivi médical des patients grabataires.

Actuellement, un médecin recruté en octobre 2021 effectue de 50 à 60 consultations par semaine dans les dispensaires des villages frontaliers en étroite collaboration avec les infirmières locales. Les villages concernés sont: Khnatsakh, Khoznavar, Vaghatour, Verishen, Kornidzor, Hartashen, Vorotan, Shournoukh et Bardzravan, représentant ensemble entre 4000 et 5000 habitants. Il a été formé à l'échographie et à l'utilisation des appareils de laboratoire. Nous assurons une surveillance par zoom chaque semaine pour l'aider à poursuivre sa formation et discuter de cas cliniques complexes rencontrés sur le terrain. Nous avons également effectué plusieurs missions de consultations sur le terrain avec lui.

Quant aux cours de formation en médecine générale, nous les avons créés en collaboration avec deux médecins arméniens d'Espagne, un pneumologue ➤➤➤

(*) Santé Arménie (www.santearmenie.org) est un collectif de professionnels de la santé regroupant plus de 300 médecins et chirurgiens de différentes spécialités: des kinésithérapeutes, des ostéopathes et des infirmiers ainsi que les représentants de nombreuses associations médicales françaises, actives depuis plusieurs années en Arménie et au Haut-Karabagh. Le collectif s'est réuni sous l'égide du Professeur Arsène Mekinian dès le début de la guerre de 44 jours dans le but d'apporter une aide médicale à l'Arménie aussi bien dans le contexte d'urgence d'après-guerre, que dans le moyen et le long terme.

INTERVIEW AVEC DR. LEDA CILACIAN

➤➤➤ et un généraliste. Nos partenaires Dr. Lusine Sahakyan et Dr. Lusine Antonyan de COAF (Children of Armenia Fund), qui connaissent bien le terrain, nous ont beaucoup aidées pour le choix des thèmes et la mise en place du programme des cours. Le premier cycle de formation (14 cours) qui a réuni 25 médecins a eu lieu d'octobre 2021 à juin 2022. Les cours sont validés par des crédits de formation délivrés par le département de la santé de l'Arménie. Un deuxième cycle est prévu de janvier à juin 2023 pour un nouveau groupe de 50 participants.

Quels sont les thèmes des cours de formation et pourquoi les avez-vous choisis?

A travers nos discussions avec différents acteurs du domaine médical en Arménie, nous avons appris que la formation des médecins et infirmiers à la Faculté de médecine générale en Arménie était basée sur l'apprentissage des maladies et était principalement théorique. Les jeunes médecins diplômés n'avaient que peu l'occasion de mettre en pratique leurs connaissances. Nous avons dès lors axé les cours sur des cas cliniques en fonction des symptômes les plus courants et non pas des maladies. Il s'agit des principales pathologies rencontrées par les médecins généralistes telles que les céphalées, les douleurs abdominales, la petite infectiologie, les problèmes dermatologiques en cabinet**,** etc.

1. PLANNING DES TOURNÉES/ CARTE DES DISPENSAIRES (1)

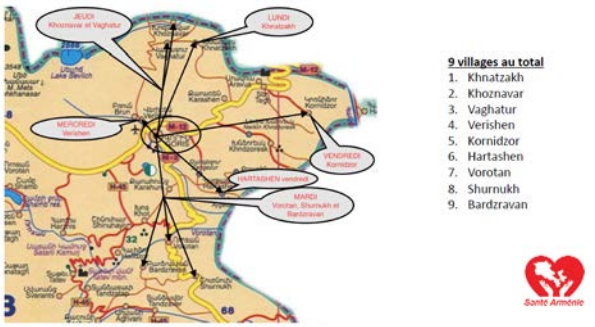

Quels sont vos projets d'avenir?

Nous souhaitons pérenniser l'activité de l'équipe mobile avec un accent particulier sur les maladies cardiovasculaires. L'idée est, dans un premier temps, de comptabiliser les personnes diabétiques dans les villages à l'aide d'un dosage d'hémoglobine glyquée et aussi les personnes avec hypercholestérolémie; et dans un second temps, de permettre à cette population d'avoir un meilleur équilibre de leur état de santé avec l'intervention du médecin de notre équipe mobile. Nous espérons trouver des internes en formation qui seront d'accord de prendre part au projet.

Nous aimerions éventuellement faire délivrer des cours par des infirmières aux infirmières des villages sur la gestion des patients diabétiques et aussi aux patients eux-mêmes sous forme de conférences.

S'agissant de la formation, nous avons l'intention de créer une université virtuelle avec des modules de cours qui seront mis en ligne sur une plateforme. Ces modules sont en cours d'élaboration et des professionnels en pédagogie médicale vont nous aider.

Quel bilan tirez-vous de vos activités à ce jour?

Le bilan est globalement positif. Nous avons réussi à mettre en application nos objectifs durant 2021-2022. L'équipe mobile lancée il y a neuf mois permet aux populations vulnérables des villages frontaliers de Syunik d'avoir accès aux soins de première nécessité. Quant aux cours de formation, les participants de notre premier cycle ont été satisfaits de leur expérience. Ces cours leur ont permis d'enrichir leur pratique en se basant sur les expériences de leurs collègues et en essayant d'appliquer les principes de "*evidence based medecine*". Cependant, nous sommes seulement trois à assumer toutes ces tâches à titre bénévole et de ce fait nos projets n'avancent pas aussi vite que nous l'aurions souhaité.■

(Interview réalisée par Maral Simsar)

2022 ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԻՒՆ Է ՏՐՈՒԵԼ 47 ՊԵՂՄԱՆ ՅԱՅՏԻ

2022 թուականին ՀՀ Կրթութեան, Գիտութեան, Մշակոյթի և Սպորտի (ԿԳՄՍ) նախարարութեան միջգերատեսչական հնագիտական յանձնաժողովի նիստերում քննարկուել են 2021 թուականին տրուած 50 հնագիտական պեղման թոյլտուութիւնների հի-ման վրայ ներկայացուած հաշուետուութիւնները: ԿԳՄՍ նախարարութիւնից յայտնում են, որ պեղում-ներ իրականացնելու համար թոյլտուութիւն (բաց թերթիկ) է տրուել 2022 թուականին կատարուելիք 47 պեղման յայտի:

Պեղումներ են իրականացւում Երևան քաղաքի Կարմիր Բլուր հնավայրի (հնագէտ՝ Միխայիլ Բադալեան), ՀՀ Արարատի մարզի Հայանիստ գիւղի «Ոսկեբլուր» վաղ բրոնզեդարեան բլուր բնակատեղիի (հնագէտ՝ Ռուբէն Բադալեան), ՀՀ Արարատի մարզի Հնաբերդ գիւղի Դուին քաղաքատեղի, Ստորին բերդի (հնագէտ՝ Համլետ Պետրոսեան), ՀՀ Վայոց ձորի մարզի Եղեգիս համայնքի Եղեգիս-1 քարայր կացարանի (հնագէտ՝ Կարէն Ազատեան) տարածքներում:

Ներկայում պեղումներ են ընթանում նաև ՀՀ Սիւնիքի մարզի Կապան համայնքի Համլետաւան գիւղի 17-18-րդ դդ. մատուռի և Բարաբաթում (Պառաւաթումբ) Բանաւանի Սուրբ Հռիփսիմէ (17-19-րդ դդ.) եկեղեցու (հնագէտ՝ Լևոն Մկրտչեան) տարածքներում: ■

(panorama.am)

PORTRAIT

ANNA HESS SARGSYAN

par Lerna BAGDJIAN

“Laisse-moi activer la caméra pour te montrer nos frontières avant que l’on commence”, me disait Anna Hess Sargsyan en direct d’Arménie, le dimanche 15 août dernier.

Née à Kapan, Anna Hess Sargsyan est spécialiste en affaires internationales avec une vaste expérience dans les études de conflits et en médiation pour la paix. Elle m’a fait l’honneur de m’accorder une belle heure de discussion alors qu’elle était de visite dans la région du Syunik, plus précisément dans le village de David Bek, lieu d’origine de ses parents. Une heure d’intenses échanges qui m’a permis de retracer le parcours d’une des personnes les plus engagées pour la cause arménienne que j’ai croisées jusqu’à présent.

Anna Hess Sargsyan a 14 ans lorsque la première guerre éclate en Artsakh, plongée dans une atmosphère de résistance avec une mère très engagée, elle déménage à Erevan pour commencer ses études, avec l’ambition d’étudier les relations internationales. Ses motivations la poussent à poursuivre sa formation à l’université de Columbia aux Etats-Unis pour étudier les sciences politiques, elle obtient ensuite un second master en diplomatie et sécurité.

Après une première expérience professionnelle à Philadelphie au sein d’une société de conseil, elle rentre en Arménie pour six mois, et reçoit entre-temps une offre d’emploi pour Zurich au sein du ministère de la défense en relations internationales et sécurité. L’International Relations and Security Network (ISN) est un service d’information en ligne publiquement accessible traitant des relations internationales et de la politique de sécurité. La plateforme est opérée par le Center for Security Studies (CSS) de l‘École polytechnique fédérale de Zurich. Sa mission est alors de proposer des formations en sécurité et élaboration de politiques, et d’accompagner ainsi les étudiants de pays de l’Est pour réformer leur politique de sécurité.

En 2014, alors que la Suisse se prépare à présider l’OSCE (Organisation pour la sécurité et la coopération en Europe), Anna Hess Sargsyan se retrouve confrontée à l’étude du conflit du Haut-Karabakh dans un cadre professionnel. Durant trois mois, elle est chargée de procéder à une analyse du conflit. *“C’était une période très dure pour moi, je devais me confronter aux réalités de la guerre et de ses répercussions, tout en tentant de garder un point de vue objectif afin de gagner la confiance de mes interlocuteurs dans un cadre professionnel.”*

Anna Hess Sargsyan travaille durant de longues années sur le soutien à la médiation et la conception de processus de paix avec un accent régional sur la zone de l’OSCE. Parallèlement à son travail pratique, elle est l’auteur de nombreuses publications. Ses intérêts portent sur l’impact des tensions géopolitiques sur le règlement des conflits prolongés Elle travaille également sur le Népal, la Géorgie ainsi que l’Ukraine.

En 2014, la guerre en Ukraine explose, et l’Artsakh passe en second plan, mais Anna Hess Sargsyan poursuit son travail et devient experte du Haut-Karabakh, et participe ainsi activement aux dialogues internationaux de médiation.

Dès les premiers jours de guerre en 2020 en Artsakh, Anna Hess Sargsyan mobilise des personnes qualifiées en gestion de conflits avec pour but de soutenir le gouvernement arménien dans les processus de négociation, et rejoint *Genesis Armenia*. Elle est nommée responsable du secteur “Diaspora” de *Genesis Armenia*, un groupe de réflexion indépendant et non partisan basé en Arménie créé en novembre 2020 immédiatement après la guerre de 44 jours de l’Artsakh. Avec une vision forte de servir les intérêts nationaux du peuple arménien, *Genesis Armenia* vise à consolider et à canaliser efficacement le potentiel intellectuel et professionnel panarménien pour renforcer l’État arménien en mettant en œuvre des projets ciblant les besoins socio-économiques de la population touchée par la guerre en Arménie et en Artsakh.

Depuis plus d’un an, Anna Hess Sargsyan met toute son énergie sur un programme de réintégration par l’éducation de vétérans de guerre, une cause qui lui est chère. La fondation *Genesis Armenia* et l’école française et arménienne *“Khelk”* ont lancé la phase éducative du programme “Réintégration par l’éducation” pour des participants à la guerre de 44 jours le 1er septembre 2022. Le but de ce programme est d’intégrer les hommes qui ont participé à la guerre et acquis des handicaps dans la société par l’éducation. Durant 6 mois, 20 participants seront formés en informatique, communication et gestion, pour ensuite entrer sur le marché du travail informatique. Ce projet est co-financé par la FAF (French Armenian Foundation) et *Genesis*.

Inspirante, engagée et d’une énergie sans limite, Anna Hess Sargsyan poursuit ses initiatives mettant l’éducation à l’honneur en parallèle de son nou- ➤➤➤

LE MONASTÈRE RUPESTRE

par Philippe DERSARKISSIAN

Nous sommes à 40 km d'Erevan, en un site grandiose et très imposant à la fois, à l'entrée de la vallée d'Azat.

Des parois rocheuses sur lesquels des croix ont été sculptées, surplombent une église.

L'une de ces croix, dans un métal flamboyant de lumière attire mon regard.

Vous la remarquerez assez vite, à flanc de montagne.

Nous sommes dans un monastère du début du 4ème siècle. Ici donc, une première église fut construite juste au début de la christianisation et Saint-Grégoire l'Illuminateur en est le fondateur.

L'ensemble fait partie du patrimoine mondial de l'UNESCO.

À l'origine ce monastère s'appelait Ayrivank ou «Le monastère rupestre» et ce monument troglodyte est l'un des plus important d'Arménie.

Il a été construit à même la roche et aussi avec des pierres trouvées sur site. C'est un complexe d'édifices médiévaux et qui selon les historiens marquent même «l'apogée de l'architecture arménienne».

Préalablement à la construction de ce monastère, des moines vivaient ici, dans des cellules, creusées à même la roche et dont l'accès n'était possible qu'avec des cordes ou des échelles.

Mesrop Machtots (362-440) y aurait vécu durant la création de l'alphabet ainsi d'ailleurs que Sahak 1er Parthev (338-439), patriarche de l'église arménienne.

L'ensemble de ce complexe a été édifié entre le 4ème et le 13ème siècles.

La première église rupestre fut construite peu avant 1250 et entièrement creusée dans la roche et son plan est celui d'une croix grecque.

C'est aussi un centre culturel et ecclésiastique, vous découvrirez ici une école, un scriptorium (atelier de moines copistes) et une bibliothèque.

À l'intérieur du monastère, vous trouverez l'église de la grotte d'Avazan et son puits sacré où moult visiteurs viennent boire cette eau de source, naturellement bénite et qui aurait un vrai pouvoir de guérison.

Je décide d'ôter la croix que je porte à mon cou depuis quelques décennies pour la plonger dans cette eau.

Comprenez que tout ceci se passe lors de mon premier voyage en Arménie et que je n'avais pas cette habitude de l'architecture de nos églises. Ici l'endroit était relativement sombre et, en arpentant cette église, je me suis cru subitement comme «éclairé par la Grâce», au point d'avoir un geste de recul, comme une certaine appréhension, en m'approchant de ce rayon de lumière, ouverture qu'avaient su réaliser nos architectes dans le toit de cet édifice, afin que quelques siècles plus tard j'eus cette réaction et que je sois le témoin honteux de ma crédulité: juste miraculeux quelques secondes, cette éclairage zénithal, mais, finalement: N'avait-il pas rempli son œuvre? Ici point de vitraux, la lumière venait d'en haut et je n'étais qu'un occidental à la découverte de son pays d'origine.

Alors j'écrivais plus haut que ce monastère s'appelait à l'origine: Ayrivank et j'imagine que pour beaucoup d'entre vous ce nom n'évoque rien, sans doute parce qu'il a changé au 13ème siècle pour Geghardavank (monastère de la Sainte Lance) et un texte le précise dans un manuscrit arménien de cette époque intitulé: «Les Saintes reliques de Notre Seigneur Jésus Christ»).

Ainsi est-il écrit dans l'évangile de Saint-Jean qu'un soldat romain aurait transpercé le Christ crucifié. Cette lance aurait été apportée en Arménie par l'apôtre Thadée et conservée à Ayrivank appelé désormais Geghardavank à ce moment-là

Et oui, c'était Geghard!

Cette lance fut conservée au monastère durant 500 ans. Elle est toujours visible mais est exposée aujourd'hui, à Etchmiadzin.

Plus que jamais, et à une époque où certains incultes veulent nous affaiblir alors qu'ils ne font que s'avilir: visitez l'Arménie! Nous sommes les dignes représentants de ce passé glorieux.■

ANNA HESS SARGSYAN

➤➤➤ veau travail à Vienne. En septembre, Anna Hess Sargsyan a débuté un nouveau travail en Autriche, au sein de l'ASPR (*The Austrian Study Centre for Peace and Conflict Resolution*), organisation non-gouvernementale pour laquelle Anna Hess-Sargsyan a pris la tête du département de médiation. Face à la situation géopolitique critique pour l'Arménie et l'Artsakh, Anna Hess Sargsyan s'exprime: *"Nous (les Arméniens) aurions pu contrôler les dégâts, mais nous n'avons pas été capables de le faire, c'est encore possible, mais nous ne le faisons pas."* C'est malgré tout avec un voile d'espoir recouvrant sa voix que la conversation s'est clôturée.■

L.B.

ALORS QUE LES POURPARLERS DE PAIX SE POURSUIVENT, LES ARMÉNIENS DU KARABAGH S'INTERROGENT SUR LEUR AVENIR INCERTAIN

par Lilit SHAHVERDYAN

(Crédit photo: Lilit Shahverdyan)

À première vue, tout semble normal à Stepanakert, la capitale du Haut-Karabagh. Après avoir subi de lourds bombardements pendant la guerre il y a deux ans, la ville a repris vie, ses trottoirs sont occupés par des piétons et ses rues sont encombrées de voitures. Les écoles débordent, car les familles qui ont dû fuir les régions perdues par les Arméniens pendant la guerre se sont installées à Stepanakert. De nouveaux cafés et restaurants ont ouvert.

Mais cette apparente normalité cache un profond sentiment d'incertitude. Les dirigeants de l'Arménie et de l'Azerbaïdjan ont déclaré qu'ils espéraient parvenir à un accord de paix définitif d'ici la fin de l'année. Les signes suggèrent de plus en plus que, dans le cadre de cet accord, l'Arménie est prête à céder le contrôle du Haut-Karabagh à l'Azerbaïdjan.

Pour la population arménienne du Karabagh, cette perspective est inacceptable. Mais malgré la précarité de leur situation, les habitants tentent de conserver leur optimisme.

"Je ne crois pas vraiment que l'Artsakh fera partie de l'Azerbaïdjan", a déclaré à Eurasianet Gayane, une employée en informatique de 45 ans. Je n'ai nulle part ailleurs où vivre, et j'aime Stepanakert, alors pourquoi voudrais-je partir?" a-t-elle demandé.

La réaction de l'opposition politique à une éventuelle rétrocession a été féroce. Alors que des indices d'une telle évolution existent depuis des mois, la résistance de la population du Karabagh a été galvanisée par une déclaration du 14 septembre du Premier ministre arménien Nikol Pashinyan, dans laquelle il a fait l'allusion la plus explicite à ce jour au fait qu'il était prêt à signer un accord abandonnant le contrôle arménien du Karabagh.

Une série de manifestations a attiré des milliers de personnes sur la place centrale de la Renaissance à Stepanakert, où elles ont demandé au gouvernement de refuser de signer un accord de paix sous le slogan "Unité, lutte, victoire".

"En raison de leur politique destructrice [arménienne], nous [les Arméniens du Karabagh] sommes en train de devenir une minorité ethnique en territoire azerbaïdjanais", a déclaré à Eurasianet Tigran Petrosyan, un dirigeant de l'opposition au Karabakh. "C'est la ligne rouge que nous ne devrions jamais franchir. Nous avons exprimé nos demandes, et nous attendons des réponses appropriées."

Peu après la déclaration de M. Pashinyan, une délégation du Karabagh dirigée par le président Arayik Harutyunyan s'est rendue à Erevan pour rencontrer des hauts responsables arméniens; les responsables du Karabagh ont déclaré aux médias locaux que leur intention était de "clarifier" un accord conclu le 6 septembre à Prague entre M. Pashinyan et le président azerbaïdjanais Ilham Aliyev, dans lequel les deux parties s'engageaient à reconnaître l'intégrité territoriale de l'autre.

Le président arménien Vahagn Khachaturyan a promis qu'aucun document ne serait signé dans le dos de Stepanakert et le ministre des affaires étrangères du Karabakh, Davit Babayan, a réaffirmé que *"l'Artsakh ne fera jamais partie de l'Azerbaïdjan"*.

Dans une interview accordée le 20 octobre à la télévision locale, M. Harutyunyan a précisé la position de Stepanakert, en disant qu'il souhaitait maintenir le statu quo d'une indépendance de facto pour le Karabagh, protégé par des casques bleus russes.

"Les médiateurs internationaux se concentrent sur les négociations de paix entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan et ils négligent la question du Haut-Karabakh", a-t-il déclaré. *"Je dois le dire directement - ils ne proposent pas de solutions bénéfiques pour nous. Mais nous continuerons à nous battre dans le cadre des normes d'autodétermination."*

Pendant ce temps, après la réunion de Prague, Aliyev a tweeté que *"les Arméniens du Karabagh sont des citoyens azerbaïdjanais" et que "nous n'allons discuter de leur sort ou de leur vie future avec aucun pays, y compris l'Arménie."*

Pour les Arméniens du Karabagh, cette position intransigeante, et le refus répété d'Aliyev d'accorder un quelconque statut d'autonomie au Karabagh à l'intérieur de l'Azerbaïdjan, les a convaincus que Bakou n'a aucune intention de les laisser vivre paisiblement chez eux et que leur seul choix sera de fuir. Ils affirment que la stratégie de l'Azerbaïdjan équivaut à un nettoyage ethnique.

La méfiance continue de croître: Alors même que les négociations entre les deux parties progressent, des vidéos sont apparues montrant des exécutions ➤➤➤

ALORS QUE LES POURPARLERS DE PAIX SE POURSUIVENT, LES ARMÉNIENS DU KARABAGH S'INTERROGENT SUR LEUR AVENIR INCERTAIN

➤➤➤ sommaires de captifs arméniens par des soldats azerbaïdjanais. Pour les habitants du Karabakh, ces vidéos n'ont fait que renforcer leur conviction qu'il serait impossible de vivre en Azerbaïdjan.

"Soixante-dix ans d'intégration pendant la période soviétique n'ont fait que prouver que nous ne pouvons pas vivre ensemble, c'est impossible", a déclaré à Eurasianet Gegham Stepanyan, le médiateur des droits de l'homme du Karabagh. *"Nous devrions exclure des négociations la possibilité d'une intégration. Les organismes internationaux devraient également accepter notre position."*

Les responsables américains et européens ont plutôt exprimé la position selon laquelle la question est celle des "droits et des garanties" de la population du Karabakh, sans aucune référence au statut. Le ministre arménien des affaires étrangères, Ararat Mirzoyan, a déclaré le 5 octobre que l'une des questions dans les négociations était *"la formation d'un mécanisme international pour assurer le dialogue entre Stepanakert et Bakou"*, suggérant à nouveau un destin pour les Arméniens du Karabakh à l'intérieur de l'Azerbaïdjan.

"Pour nous, le dialogue Stepanakert-Bakou suggère de discuter du statut du Karabakh des deux côtés, mais du point de vue de l'Azerbaïdjan, il s'agit simplement d'un dialogue avec une partie de son pays", a déclaré M. Stepanyan. *"Cette différence de perspective ne va pas nous permettre de poursuivre les discussions dans ce format".*

Des casques bleus passifs

Pendant ce temps, les négociateurs russes travailleraient sur un accord qui reporterait la résolution du statut du Karabagh, donnant potentiellement un sursis à ses résidents.

Mais pour de nombreux Arméniens du Karabagh, la Russie est devenue une partenaire indigne de confiance. Une force de maintien de la paix de 2 000 hommes assure désormais la sécurité des résidents, mais depuis que la Russie a déclenché sa guerre en Ukraine, l'Azerbaïdjan semble être en mesure de repousser les limites à un degré plus élevé, en prenant des tranches supplémentaires de territoire sous le nez des forces de maintien de la paix.

Cela a entraîné une réaction publique croissante contre la présence russe, qui n'a fait que s'amplifier lorsque Moscou est resté passif face à une attaque azerbaïdjanaise de grande envergure contre le territoire arménien en septembre.

Les jeunes, en particulier, qui ne font pas une association positive avec l'ère soviétique contrairement à beaucoup de résidents plus âgés, sont devenus désillusionnés avec les Russes.

Grand rassemblement du 30 octobre 2022 à Stepanakert
(Crédit photo: Twitter Artak Beglaryan)

"Le gouvernement russe est comme les Turcs blancs", a déclaré à Eurasianet une serveuse de 21 ans dans un café de Stepanakert, qui a demandé à ne pas être nommée. *"Je n'ai pas d'espoir pour eux. Il y a eu de nombreux cas où les Russes auraient dû remplir leurs fonctions de maintien de la paix, mais ils n'ont rien fait. Nous préférons ne pas avoir d'attentes à leur égard après tout."*

Une nouvelle source d'espoir est la récente nomination de Ruben Vardanyan, un milliardaire russo-arménien, au poste de ministre d'État, proche du premier ministre. Il a annoncé son intention de renoncer à sa citoyenneté russe et de s'installer au Karabakh en septembre, et s'est vu proposer le poste de ministre d'État début octobre. Il l'a formellement accepté le 20 octobre.

Si l'on ignore quel impact Vardanyan pourrait avoir sur le cours des négociations et le sort du Karabakh, beaucoup pensent qu'une personnalité aussi puissante - il est connu pour être proche du président russe Vladimir Poutine - ne se serait pas installée au Karabakh et n'aurait pas accepté ce poste s'il pensait que la situation était sans espoir.

"Cela me donne un peu d'espoir que la situation n'est pas si mauvaise", a déclaré Gayane, l'employée en informatique.

Le gouvernement du Karabakh, soutenu par le gouvernement arménien, a entrepris un programme de construction massif après la guerre pour fournir des logements et des infrastructures à la population qui est restée sur place, et a mis en œuvre des programmes visant à aider les personnes déplacées afin de maintenir la population arménienne du territoire.

Mais aujourd'hui, les personnes déplacées craignent la perspective d'être à nouveau déplacées.

"Je n'ai aucune envie de recommencer à construire une vie en Artsakh, tout est incertain et précaire", a déclaré à Eurasianet un habitant, Vrej, 25 ans. Il a combattu pendant la guerre de 2020 et a été blessé, puis a été contraint de déménager lorsque les ➤➤➤

ARMÉNIE INVITÉE SPÉCIALE DE EXPOVINA ZURICH 2022

Le vin fascine les hommes depuis plus de 8000 ans. EXPOVINA partage cette fascination et propose depuis plus de 60 ans une plateforme de rencontres entre les personnes intéressées par le vin et les professionnels du vin.

EXPOVINA est LA manifestation pour les œnologues. La traditionnelle foire aux vins a lieu chaque automne à bord d'une dizaine de bateaux sur le lac de Zurich.

Grâce à son ambiance extraordinaire, cette manifestation est un événement incontournable pour beaucoup de Zurichois, qui sont attirés par le vaste choix de vins, mais aussi par les délices culinaires à savourer à bord des bateaux.

(Crédit photo: expovina.ch)

Après une pause de deux ans, les onze navires viticoles d'EXPOVINA sont revenus à l'**embarcadère de Bürkliplatz** . Du **3 au 17 novembre 2022**, ils invitent les visiteurs à découvrir le vin, à le déguster et à apprendre de nouvelles choses. Environ 160 exposants présentent des vins du monde entier. Le moment fort de cette année: Expovina est le premier exposant de vin en Europe à présenter l'Arménie comme pays invité, grâce à une collaboration avec la Chambre arméno-suisse de commerce et ses partenaires Schuler St. Jakobskellerei, Armenian Wine Makers et HERES Wines.

L'Arménie – l'une des plus anciennes régions viticoles du monde

La culture du vin arménien peut être expérimentée à bord du **MS Rosenstadt**. Un grand nombre de cépages autochtones dits anciens sont cultivés en Arménie. Environ 1 200 des 6 000 cépages mondiaux y poussent. Il existe quatre grandes régions viticoles en Arménie: Ararat, Armavir, Aragatsotn et Vayots Dzor. Environ 85 à 90% de tous les vins arméniens proviennent de ces régions viticoles. La plus connue est Vayots Dzor, où est cultivé le vin Areni. Ce dernier est un cépage indigène à peau foncée épaisse qui aide à préserver la fraîcheur et la structure des raisins. Le vin d'Arménie est connu pour être particulièrement digeste et pour apporter une grande contribution à la tradition viticole. ■

30 ՏԱՐՈՒՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԹԻՒԸ ԿԸ ԼԻՆԻ 2,6 ՄԻԼԻՈՆ

Հայաստանում ծնելիութեան գումարային գործակիցը կազմում է 1,656. այն երկու տասնամեակից աւելի զգալի ցածր է պարզ վերարտադրութեան մակարդակից (2.1):

Հայաստանեան գործակիցը ցածր է հարեւան պետութիւնների համանուն ցուցանիշներից: Մասնաւորապէս, Ադրբեջանում այդ ցուցանիշը կազմում է 1,86, Վրաստանում՝ 1,75, Իրանում՝ 1,69, Թուրքիայում՝ 1,89:

Վերջերս հրապարակուած ՄԱԿ-ի զեկոյցը վկայում է, որ ծնելիութեան մակարդակի նուազման միտումը համապարփակ է, եւ մոլորակի բնակչութեան 2/3-րդն ապրում է երկրներում, որտեղ ծնելիութեան գումարային գործակիցը ցածր է 2,1-ից: Սա համարւում է բնակչութեան պարզ վերարտադրութիւն ապահովող նուազագոյն շեմը: Մասնաւորապէս՝ եւրոպական տարածաշրջանում, որտեղ նաեւ Հայաստանն է, գործակիցը կազմում է 1,5:

Ժողովրդագրական հարցերով զբաղուող առաւել հեղինակաւոր կառոյցներից մէկի՝ ՄԱԿ-ի տնտեսական եւ սոցիալական հարցերի դեպարտամենտի կանխատեսումներով՝ Հայաստանում ծնունդների թիւը 2050-ին կարող է նուազել մինչեւ 24 հազար, իսկ ծնելիութեան գումարային գործակիցը կը լինի 1,6:

Վիճակագրական կոմիտէի տուեալներով՝ Հայաստանում 2021-ին ծնուել է 36 հազար 585, 2020-ին՝ 36 հազար 448, 2017–ին՝ 37 հազար 700 երեխայ:

Արդիւնքում Հայաստանի բնակչութեան թիւը 30 տարի յետոյ կարող է լինել ընդամէնը շուրջ 2,6 միլիոն: ■

(Ալիք Մեդիա)

ALORS QUE LES POURPARLERS DE PAIX SE POURSUIVENT, LES ARMÉNIENS DU KARABAGH S'INTERROGENT SUR LEUR AVENIR INCERTAIN

➤➤➤ forces arméniennes ont perdu le contrôle de sa ville natale de Hadrut. Aujourd'hui, il vit à Stepanakert où il répare des ordinateurs pour gagner sa vie.

"Je ne reçois pas assez d'aide du gouvernement", a-t-il déclaré. *"Si je pouvais me le permettre, j'aurais déjà quitté le pays. Je n'en ai tout simplement pas la possibilité."*

D'autres jeunes ne veulent pas partir, mais s'inquiètent de la possibilité de rester.

"Je suis née ici, j'ai passé les meilleurs jours de ma vie ici", a déclaré la serveuse. *"Je ne veux pas partir, mais j'ai peur que la situation ne fasse qu'empirer".* Son ami, Albert, 17 ans, est du même avis.■

L.Sh.

(Eurasianet - Traduit de l'anglais par Artzakank)

UN JEU VIDÉO ANTI-ARMÉNIEN DÉNONCÉ PAR L'INSTITUT LEMKIN

Dans une déclaration publiée le 12 octobre 2022, l'Institut Lemkin pour la prévention du génocide a exprimé sa profonde inquiétude concernant le jeu vidéo Maroon Berets:2030 produit par la Turquie et accessible sur la plateforme en ligne Steam.

Selon la description du jeu, il "simule les unités des forces spéciales dans la guerre [du Nagorno-Karabakh]". Le personnage principal du jeu est le fils d'un soldat turc tué pendant la guerre du Haut-Karabakh de 2020, qui grandit pour se venger des "Arméniens ultra nationalistes" et envahir les provinces frontalières de la République d'Arménie. La description suivante est fournie: "Les tensions croissantes entre l'Arménie et la Turquie conduisent à une guerre où les forces spéciales de la Turquie nommées Bérets Marrons sont appelées au devoir pour combattre l'Arménie. Dans le même temps, les Bérets Marrons sont confrontés à une autre menace : les rebelles."

Le jeu s'inscrit dans le genre inquiétant des jeux qui dramatisent, simulent et glorifient la guerre et d'autres crimes violents. Il convient de noter que le jeu permet également de tirer sur les militaires arméniens capturés, ce qui s'est produit lors de la véritable agression de l'Azerbaïdjan contre l'Arménie en septembre passé. La vidéo de l'un de ces crimes a été largement diffusée dans le monde entier, provoquant la condamnation de la communauté internationale. Contrairement à des jeux de propagande de guerre répréhensibles comme *Six Days in Fallujah*, qui donne au moins aux joueurs la possibilité de sauver la vie des civils, Maroon Berets : 2030 ne donne aux joueurs que la possibilité de tuer des Arméniens ou d'être tués par eux.

"Dans le contexte du génocide dans le Caucase, Maroon Berets: 2030 sert de pièce de propagande violente et d'outil d'entraînement pour les jeunes Turcs et Azéris afin de les désensibiliser à l'acte horrible de la guerre. Il glorifie les crimes de guerre brutaux des soldats azerbaïdjanais, soutenus par la Turquie et renforcés par des soldats turcs et des mercenaires engagés par la Turquie. Il légitime également les attaques passées et futures des Azéris et des Turcs contre le territoire arménien - non seulement le Haut-Karabakh, qui est majoritairement arménien depuis des milliers d'années, mais aussi l'État souverain reconnu de l'Arménie proprement dite. Sorti en mai 2022, le jeu risque d'exacerber les tensions futures et d'encourager de nouvelles violences contre les Arméniens et l'État arménien. Comme l'a récemment écrit un critique en ligne, "Imaginez un jeu où vous êtes un nazi et où vous exterminez les Juifs en Pologne et en Ukraine pendant la Seconde Guerre mondiale. Ou jouant comme des Russes qui envahissent et massacrent les Ukrainiens en 2022." L'encouragement à la violence ethnique est inacceptable, quelle que soit la plateforme. Il incombe donc à Steam et Valve d'agir en conséquence et de déplomber Maroon Berets: 2030 et son développeur avant qu'une autre vague de violence ne se produise." conclut la déclaration de l'Institut Lemkin.■

ՄԱՀԱՑԵԼ ԵՆ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՕՐԴՈՒ ՆԱՀԱՆԳԻ ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐԸ

Թուրքիայի Օրդու նահանգի Ալթընօրդու շրջանում 1 օրուայ տարբերութեամբ մահացել են տեղի վերջին հայերից բժիշկ Տիգրան Թորամանը (90տ.) և նրա քոյրը դեղագործ Արտեմ Թորամանը (86տ.):

Շրջանի Ձաֆերիմիլլի թաղամասը, որտեղ բնակւում էին Թորամանները, ըստ թուրքական «Takvim» լրատուականի տուեալների, ժամանակին բնակեցւած է եղել աւելի քան 12 հազար հայերով և կոչուել է հայկական թաղամաս:

Նշւում է, որ հանգուցեալները իրենց ողջ կեանքում, բացի Ստամբուլում բժշկական կրթութիւն ստանալու տարիներից, ապրել են Ալթընօրդուում և մասնագիտութեան բերումով շփուել շրջանի բնակչութեան հետ՝ նրանցից շատերին օգնելով առանց դրամական փոխհատուցման: Դոկտոր Տիգրան Թորամանը 25 տարի եղել է նաև «Օրդուսփոր» ակումբի բժիշկը՝ ըստ թուրքական աղբիւրի այդ պարտականութիւնները կատարելով բոլորովին անվճար:

Շրջանում եկեղեցի ու հոգևորական չլինելու պատճառով երկուսի հոգեհանգստի արարողութիւններն էլ կատարուել են թաղամասի մզկիթում, իսկ յուղարկաւորութեան արարողութիւնը կատարուել է մուսուլման հոգևորականի մասնակցութեամբ:

Աւելի ուշ յայտարարութիւն է տարածել նաև Պոլսի հայոց պատրիարքարանը՝ նշելով, որ իրենց տեղեկութիւն չի տրամադրուել հայ քաղաքացիների մահուան վերաբերեալ և միայն մամուլից են իմացել կատարուածի մասին: Նշուել է նաև, որ տեղեկանալու դէպքում իրենք հոգևորական կը գործուղէին Օրդու՝ հանգուցեալների հոգեհանգստի արարողութիւնն իրենց կրօնի կանոններով անցկացնելու համար: Յայտարարութեան մէջ տեղեկացուել է նաև կիրակի օրը Ստամբուլի Ֆերիքէօյ շրջանի Սբ. Վարդանանց եկեղեցում հանգուցեալների համար հոգեհանգստի կարգ անցկացնելու մասին: ■

(Ermenihaber.am)

COMMUNICATIONS

DONS

Pour Artzakank-Echo

Pour le repos de l'âme de Mme Araksi Takvorian

Mme Lydia Kurkcioglu	CHF	100.-

Pour la Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne St-Hagop - Genève Région lémanique

Pour le repos de l'âme de Diramayr Gülü Alcal

Tamar et Aram Avedisyan	CHF	100.-
Jaklin et Onnik Kazanciyan	CHF	200.-
Maral Sahil	CHF	100.-
Ani et Alex Selyan	CHF	200.-
Charlotte et Sogomon Setyan	CHF	200.-
Ani Gürün	CHF	200.-
Famille Mihran Yeromian	CHF	200.-
Araksi Migirdicyan	CHF	100.-

Pour le repos de l'âme de M. Viken Minassian

Hourie Minassian	CHF	150.-

Pour le repos de l'âme de Mme Araksi Takvorian

Sibel et Bedros Tanisman	CHF	100.-
Ani Sarangil	CHF	100.-

Artzakank-Echo, la Paroisse de l'Eglise apostolique arménienne St-Hagop remercient vivement les généreux donateurs.

Messes arméniennes en Suisse alémanique			
Date	Heure	Lieu	Adresse
13.11.2022	14 30	St. Maria Kath. Kirche	8200 Schaffhouse SH
20.11.2022	14 30	Röm. Kath. Kirche	8600 Dübendorf ZH
04.12.2022	11 45	Kath. Kirche Bernrain	8280 Kreuzlingen TG
11.12.2022	14 30	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
www.armenische-kirche.ch Pfr.ShnorkTchekidjian Tel: 079/704 74 87			

RENDEZ-VOUS

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): de 10h00 à 16h15, cours de l'Ecole Topalian dans les locaux de la Fondation Topalian (à côté de l'Eglise, 64, route de Troinex) pour tous les enfants de 4 à 12 ans, débutants ou avancés. Le repas de midi et le goûter sont servis sur place. Bus de ramassage scolaire à disposition le matin et le soir.
Renseignements: ecole.topalian@centre-armenien-geneve.ch

Tous les mercredis: (du calendrier scolaire genevois): Cours de l'Ecole de danse SANAHIN de l'UAS au Centre Arménien de Genève: de 16h15 à 21h15 avec 4 classes de niveaux et d'âges différents, à partir de 5 ans sans limite d'âge supérieure. Renseignements et inscriptions auprès de Christine Sedef 0797581136

Tous les mercredi: de 14h00 à 18h00, la bibliothèque Saint Grégoire l'Illuminateur du Centre Arménien est ouverte au public. Renseignements: M. Garabed Yelegen Tél. 079 538 51 26 bibliotheque@centre-armenien-geneve.ch

Arménie Culture et Saveurs:
Reprise des cours en septembre

Tous les lundi: à 18h30, cours d'initiation au jeu d'échecs (dès 16 ans).
Tous les mardi: à 18h30, cours d'arménien occidental pour adultes.
Tous les jeudi: à 18h30, cours d'arménien oriental pour adultes.

Renseignements et inscriptions: Tél. 022 900 01 59

Université de Genève - Faculté des Lettres
Unité d'arménien

Cours public - Semestre automne 2022

par **Valentina Calzolari Bouvier**
professeure d'études arméniennes

Uni-Philosophes, salle 204
Vendredi 15h15 - 16h00
18 novembre, 2 et 16 décembre 2022

David l''Invincible', figure fondatrice de la philosophie arménienne.
La réception de la pensée grecque dans l'Arménie ancienne et médiévale

Toute personne intéressée est cordialement invitée.

Renseignements: Valentina.Calzolari@unige.ch

Vilma & Kirkor Yildirim

Merci d'avoir été proche de nous durant ces derniers mois, nous tenions à vous remercier sincèrement de votre soutien.

Nadine, Roberto et leurs enfants ainsi que Seyda et Matteo.

ԺՂՆԵԻ ԵԻ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'EGLISE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

KERMESSE ARMÉNIENNE

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Lieu
Centre arménien de Genève Hagop D. TOPALIAN
Place d'Arménie 2 – 1256 TROINEX

Horaires
Samedi 26 novembre 2022 de 12h00 à 22h00
Dimanche 27 novembre 2022 de 11h00 à 18h00

La Sainte Messe
sera célébrée dès 10h30 à l'Église apostolique arménienne Saint Hagop

Grand buffet oriental de spécialités arméniennes
sur place et à l'emporter et de nombreux autres stands.

BUFFET – PÂTISSERIES - EPICERIE ORIENTALE – BAR & CAFE ORIENTAL - VIN CHAUD - LIVRES - ARTICLES CADEAUX - LOTERIE

VISA ESPÈCES

eglise.armenienne.geneve

Programme artistique
Spectacle de danses arméniennes par les jeunes et talentueux danseurs de la troupe
« SANAHIN »
Samedi 26 novembre à 19h30 & Dimanche 27 novembre à 15h00

UNION DES DAMES DE L'ÉGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE

PAROISSE DE L'ÉGLISE APOSTOLIQUE ARMÉNIENNE SAINT-HAGOP
GENÈVE RÉGION LÉMANIQUE

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ
ECOLE TOPALIAN
Fondation Hagop D.Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)
topalianecole@gmail.com
No. 61

LA RENTRÉE SCOLAIRE

L'École Topalian a rouvert ses portes le mercredi 14 septembre dans la joie et le bonheur. Cette année encore de nombreux jeunes enfants ont rejoint l'école afin d'apprendre la langue arménienne et ses subtilités. Une nouvelle génération qui sera la relève de demain.

Pour cette nouvelle rentrée, Madame Zela Bayramian a rejoint l'équipe enseignante et a pris en charge la classe des petits en arménien occidental. L'école Topalian lui souhaite la bienvenue !

Le rituel avant le repas de midi le «Hayr Mer» et l'hymne national arménien «Mer Hayrenik»

Le mercredi 21 septembre, les enseignantes et les élèves ont fêté le 31ème anniversaire de l'indépendance de l'Arménie. Ils ont fabriqué des drapeaux et récité le «Hayr Mer» et l'hymne national devant le parvis de l'église St. Hagop – Place d'Arménie.

Fête de l'indépendance de l'Arménie

Année après année, l'école Topalian, en voyant l'épanouissement et l'enthousiasme de ses élèves, se félicite de pouvoir perpétrer la devise de Monsieur Hagop D. Topalian «Hay Abrink» (vivons en tant qu'Arméniens).

Կրկին շատ սպասված վերամուտ: Սեպտեմբերի 14-ին Թօփալեան դպրոցը իր դռները բացեց Ժնևի և հարևան ֆրանսիական հայ համայնքի մանուկների առջև:

Հայկական խոսքով, ժիր մանուկների խինդով ու ծիծաղով լցվեց դպրոցի սրահը: Մեծաթիվ նոր աշակերտներ եկան միանալու նախորդ տարվա աշակերտական խմբին: Կազմավորվեց 5 դասարան: Այս տարի, որպես արևմտահայերենի ուսուցիչ՝ դպրոցի ուսուցչական կոլեկտիվին միացավ նաև Զելա Բայրամյանը:

Երեխաների խանդավառությունը ոգևորիչ էր և շատ հուսադրող՝ որպես մեր հայ համայնքի հայ մնալու և հայ ապրելու գերագույն ձգտման վառ ապացույց:

Սեպտեմբերի 21-ին երեխաները նշեցին Հայաստանի Անկախության տարելիցը: Հայաստանյան հիմնը և տերունական աղոթքը հնչեցվեց փոքրիկների կողմից Փլաս դ'Արմենիի տարածքում՝ Սուրբ Հակոբ եկեղեցու առջև: Բարի երթ մեր մանուկներին և խաղաղ ապագա:

Fête de Sourp Hagop:
le dimanche 18 décembre 2022

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
Culture & Saveurs

Fondation Topalian
55 rue de Lausanne
1202 Genève
Lundi-vendredi 9h30- 19h
T 022 900 01 59

LIBRAIRIE-CAFE arménienne au cœur de Genève, à quelques pas de la gare Cornavin.

- Grand choix de livres et de publications récentes
- Artisanat
- Cours de langue - Conférences
- Expositions de tableaux – Guide de voyage
- Spécialités arméniennes à emporter
- Grand choix de plats végétariens
- Pain arménien (Lavach)
- Vin et cognac d'Arménie
- Café et thé d'Arménie

UAS Զուիցերահայ Միութիւն
Union Arménienne de Suisse

L'art comme outil de résilience

Dans la nuit du 12 au 13 septembre 2022, les forces armées azerbaïdjanaises ont lancé contre l'Arménie une attaque massive, appuyée par des forces d'infanterie, de l'artillerie lourde et des drones. Face à la situation et au manque de réaction des médias suisses, la communauté arménienne de Suisse s'active. Un groupe de personnes engagées cherchant à mettre l'art comme outil de résilience et de communication a mis en place dans l'urgence le projet d'une série de concerts avec comme objectif de soutenir le peuple arménien et de sensibiliser la population non arménienne à la cause arménienne.

Nonobstant les massacres qu'elle continue de subir, l'Arménie depuis des siècles ne cesse de créer et de construire, et le peuple arménien dans le monde entier a toujours été associé à l'art et à la culture. Ainsi, l'Union Arménienne de Suisse organise deux concerts pour lesquels nous vous invitons à retenir les dates:

Jour 1 :
traditionnel / jazz / rock
16 novembre 2022 à 20h
Salle Centrale de la Madeleine

Jour 2:
classique
21 novembre 2022 à 20h
Salle Centrale de la Madeleine

La Chorale Arax est de retour!

L'UAS est heureuse d'annoncer que la Chorale Arax a repris début octobre après plusieurs années d'arrêt!

C'est désormais Varduhi Khatchatryan qui reprend les rennes de la chorale de la communauté de Genève après 30 ans d'existence sous la direction de Diana Sagherian-Boyadjian. Anciens et nouveaux chanteurs s'y côtoient en vue de la préparation des futurs concerts.

Renseignements et inscriptions :
Ofelia Hovhannisyan - 079.358.74.05
ou info@u-a-s.ch.

L'Arménie au Global Village

Le 26 octobre dernier se tenait à Uni Mail l'événement «Global Village» organisé par l'Association d'étudiants AIESEC mettant en avant différentes cultures du monde au travers de stands présentant nourriture, traditions, musiques et danses.

L'UAS y présenta la culture arménienne, aux côtés des stands libanais, russe, japonais, et brésilien entre autres. Un atelier «dessine-moi ton prénom en arménien» y était notamment organisé en plus d'un partage de la cuisine arménienne préparée par de généreuses bienfaitrices de notre communauté. Un magnifique costume de danse était exposé ainsi que des images de paysages arméniens. L'UAS remercie l'équipe de jeunes ayant permis la réalisation du stand et la présentation de la culture arménienne à l'Université de Genève !